

ŠVIETIMO
IR MOKSLO
MINISTERIJA

ŠVIETIMO APRŪPINIMO CENTRAS

Projektas

„Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“

Nr. VP1-2.3-ŠMM-03-V-02-001

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PASIEKIMŲ APRAŠAS

(TAIP PAT IR VAIKAMS, TURINTIEMS SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ)

2013

„Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo“ (toliau Pasiekimų aprašas) projektas parengtas Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centrai vykdamas projektą „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“ Nr. VP1-2.3-ŠMM-03-V-02-001.

Projektas inicijuotas Švietimo ir mokslo ministerijos Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus

Pasiekimų aprašo projekto rengimo darbus koordinavo Utenos švietimo centras.

Rengėjų darbo grupė:

Grupės vadovė prof. dr. Ona Monkevičienė,

Grupės nariai: doc. dr. Birutė Banevičiūtė Ališauskienė, Vitalija Bujanauskienė, doc. dr. Alvyra Galkienė, doc. dr. Violeta Gevorgianienė, doc. dr. Vitolda Sofija Glebuviene, doc. dr. Marija Jonilienė, doc. dr. Daiva Karkockienė, doc. dr. Vida Kazragytė, mgs. Vijolė Mauragienė, doc. dr. Aldona Mazolevskienė, dr. Elena Motiejūnienė, doc. dr. Antanas Valantinas, doc. dr. Viktorija Sičiūnienė, doc. dr. Kristina Stankevičienė, doc. dr. Stasė Ustilaitė.

Grupės nariai, teikusieji pasiūlymus:

Sigita Balčiūnienė, prof. Eglė Ganda Bogdanienė, Jolita Gedvilienė, Rita Motiejūnienė, Rita Špokienė, Violeta Puodžiukienė.

Konsultantai:

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus vedėja Gražina Šeibokienė,

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė Laima Jankauskienė,

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė Teresa Aidukienė,

Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centro vykdomo projekto „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“ veiklos turinio vadovė Edita Maščinskaitė.

Vykdamas projektą Utenos švietimo centras parengė mokymų programą bei mokymo medžiagos paketą pagal rengiamą Pasiekimų aprašą ir vykdė mokymus direktorių pavaduotojams, ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, švietimo pagalbos specialistams. Mokymų dalyviai vadovaujami lektorių mokymų metu analizavo Pasiekimų aprašo projektą, išsakė pastabas, teikė pasiūlymus. Rengiant Pasiekimų aprašą atsižvelgta į mokymų dalyvių bei lektorių pasiūlymus.

Lektoriai teikusieji pasiūlymus: dr. Rimanta Adomaitienė, Armida Baltrušaitienė, Audronė Bukmonaitė, Vytautas Dumčius, Aida Gedrimienė, Roma Karpovičienė, Skaidra Kriukienė, Regina Kryževičienė, Rolandas Kučiauskas, Nora Kungienė, Zina Langaitienė, Silva Lengvinienė, Daina Murauskienė, Elena Stasiulienė, Lilija Stubrienė, Nijolė Šimkevičienė, Birutė Šinkūnaitė, Vitas Zabita.

Turinys

	PRATARMĖ	4
1.	IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PASIEKIMŲ APRAŠO PASKIRTIS	6
2.	VAIKŲ PASIEKIMŲ APRAŠO NAUDOJIMAS IKIMOKYKLINIO UGDYMO/SI PROCESO TOBULINIMUI	7
3.	VAIKŲ PASIEKIMŲ APRAŠO TAIKYMO PRINCIPAI	9
4.	VAIKŲ UGDYMO SI PASIEKIMŲ TARPUSAVIO RYŠIAI	10
5.	VAIKŲ UGDYMO SI PASIEKIMŲ SRITYS IR ESMINĖS NUOSTATOS BEI GEBĖJIMAI	12
6.	IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PASIEKIMŲ ŽINGSNIAI	19
7.	SUSIRŪPINIMO ŽENKLAI, INFORMUOJANTYS APIE KITOKIO UGDYMO(SI) POREIKĮ	50

PRATARMĖ

Rengiant Pasiekimų aprašą

- **atsižvelgta** į vaiko raidos naujausių mokslinių tyrimų rezultatus;
- **naudotasi** atliktų ikimokyklinio ugdymo tyrimų: „Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo vadybos kokybės vertinimas“, „Ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo turinio programų dermės tyrimas“ išvadomis;
- **atsižvelgta** į pokyčius visuomenės gyvenime: globalizaciją, decentralizacijos procesus, informacinių komunikacinių priemonių plėtrą, vertybių kaitą, išryškėjusius naujus tėvų ir vaikų poreikius ir pan.;
- **nagrinėti** Lietuvos ir Europos Sąjungos strateginiai švietimo dokumentai;
- **analizuoti** tarptautiniai (OECD-Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos, TIMSS - Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų, PIRS – tarptautinis skaitymo gebėjimų) ir nacionaliniai mokinių pasiekimų (2003, 2005, 2007, 2010 metų ketvirtokų lietuvių gimtosios kalbos, matematikos ir pasaulio pažinimo pasiekimai) tyrimai, rodantys tolimesnę vaiko ugdymosi sėkmę, atskleidžiantys su ikimokyklinio ugdymosi kokybe sietinas problemas;
- **studijuoti** užsienio šalių ikimokyklinio ugdymo vaikų pasiekimų aprašai bei programos (Anglijos, Naujosios Zelandijos, Airijos, JAV Pensilvanijos ir Virdžinijos valstijų, Rumunijos ir kt.) bei Europos sąjungos (Briuselio Jungtinio pedagogų komiteto (The Joint Teaching Committee), Europos komisijos) dokumentai;
- **vadovautasi** į vaiką orientuoto, visuminio ugdymo/si idėjomis;
- **siekta dermės** tarp ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo/si.

Pasiekimų aprašas - dokumentas, padedantis auklėtojams, tėvams, švietimo pagalbos specialistams ir kitiems ugdytojams suprasti, ko gali pasiekti vaikai nuo gimimo iki šešerių metų, bei kryptingai kelti vaikų ugdymo(si) tikslus, uždavinius, numatyti ugdymo(si) rezultatus, stebėti vaikų daromą pažangą.

Pasiekimų aprašą sudaro septyni skyriai:

- **Ikimokyklinio amžiaus vaikų Pasiekimų aprašo paskirtis.** Skyriuje pateikiama Pasiekimų aprašo paskirtis, tikslas, aprašomos naudojimosi juo galimybės.
- **Vaikų Pasiekimų aprašo naudojimas ikimokyklinio ugdymo(si) proceso tobulinimui.** Skyriuje paaiškinama, kaip Pasiekimų aprašas padės ikimokyklinio ugdymo auklėtojams, švietimo pagalbos specialistams ir tėvams stebėti vaiko pasiekimus bei pažangą, pritaikyti ugdymą(si) kiekvienam vaikui, kryptingai planuoti ugdymo(si) procesą, tikslinti programose pateiktus ugdymo(si) rezultatus, siekti ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo(si) dermės.
- **Vaikų Pasiekimų aprašo taikymo principai.** Skyriuje pateikiami Pasiekimų aprašo taikymo principai, kurie padės siekti ikimokyklinio ugdymosi kokybės ir vaikų pažangos.
- **Vaikų ugdymosi pasiekimų tarpusavio ryšiai.** Skyriuje atskleidžiami Pasiekimų apraše pateiktų devyniolikos vaiko ugdymosi pasiekimų sričių tarpusavio ryšiai, pasiekimus siejant su ikimokyklinio ugdymo(si) lūkesčiais ugdyti orų, smalsų, bendraujantį, sveiką, kuriantį, sėkmingai besiuogdantį vaiką.

- **Vaikų ugdymosi pasiekimų sritys ir esminės nuostatos bei gebėjimai.** Skyriuje aprašoma devyniolika vaiko ugdymosi pasiekimų sričių, išskiriant jo kasdieniam gyvenimui ir ugdymosi sėkmei aktualiausius gebėjimus. Kiekvienoje iš vaiko ugdymosi pasiekimų sričių pateikiamos esminės nuostatos ir gebėjimai, kuriuos vaikas turėtų įgyti iki šešerių metų.
- **Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų žingsniai.** Vaiko ugdymosi pasiekimai nuo gimimo iki šešerių metų suskirstyti į šešis žingsnius. Skyriuje paaiškinamas pasiekimų žingsnių ryšys su vaiko amžiumi ir individualiu ugdymosi tempu. Pateikiami kiekvienos pasiekimų srities žingsniai, aprašant auklėtojams aiškiai matomus ir atpažįstamus vaiko pasiekimus – žinias ir supratimą, gebėjimus, nuostatas. Paaiškinama septinto žingsnio paskirtis - laiduoti vaikų ugdymo(si) tęstinumą bei dermę tarp ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pakopų.
- **Susirūpinimo ženklai, informuojantys apie specialistų pagalbos poreikį.** Atkreipiamas dėmesys į vaikus, kurių pažintinė veikla, elgsena, kalbos ir kiti ypatumai rodo, kad jų ugdymuisi reikia papildomos pagalbos. Nurodomi ženklai, kurie informuoja pedagogus ir tėvus, jog vaikas susiduria su sunkumais ugdydamasis jo amžiui būdingus gebėjimus.

Parengtu Pasiekimų aprašu rekomenduojama naudotis auklėtojams, švietimo pagalbos specialistams, kitiems ugdytojams, dirbantiems su ikimokyklinio amžiaus vaikais, bei tėvams, auginantiems ikimokyklinio amžiaus vaikus. Pasiekimų aprašu turėtų remtis aukštųjų mokyklų dėstytojai, pedagogų kvalifikacijos kėlimo renginių vykdytojai, šeimų ir vaikų konsultantai, dirbantys ikimokyklinio ugdymo(si) srityje.

1. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PASIEKIMŲ APRAŠO PASKIRTIS

Ikimokyklinio amžiaus vaikų Pasiekimų aprašas - tai visuma esminių nuostatų ir gebėjimų, kuriuos sėkmingai besiuogdantis vaikas turėtų įgyti iki šešerių metų, o taip pat jo ugdymosi pažangą nuo gimimo iki šešerių metų rodantys šeši pasiekimų žingsniai.

Vaikų ugdymosi pasiekimų sritys, esminės nuostatos ir gebėjimai, pasiekimų žingsniai išskirti, remiantis aukštos ikimokyklinio ugdymo(si) kokybės pasiekusių pasaulio šalių praktine patirtimi, nacionalinės švietimo strategijos idėjomis, šiuolaikinėmis vaikų raidos ir ugdymo(si) sampratomis, teorijomis bei tyrimais.

Pasiekimų aprašas - tai ne standartas, kuriame pateiktų esminių nuostatų ir gebėjimų privalo pasiekti visi vaikai. Tai tik orientyras ugdytojams, kuriame pateikti pasiekimų žingsniai rodo vaikų judėjimo pažangos link kryptį. Laikomasi nuostatos, kad kiekvienas vaikas pažangos link juda savo tempu, todėl Pasiekimų aprašas natūraliai taikomas skirtingų poreikių (taip pat ir turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių) vaikams.

Pasiekimų aprašas teikia galimybes:

- gerinti vaikų ugdymo(si) proceso kokybę nuo gimimo iki šešerių metų;
- pažinti vaikus, atlikti jų pasiekimų bei pažangos stebėseną ir individualizuoti jų ugdymą(si);
- įtraukti į bendrą ugdymo(si) procesą specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus;
- tobulinti įstaigų ikimokyklinio vaikų ugdymo(si) programas;
- siekti ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo(si) dermės;
- reflektuoti bei vertinti vaikų ugdymo(si) programų ir proceso kokybę;
- didinti tėvų įsitraukimą į vaiko ugdymosi pasiekimų bei pažangos stebėseną;
- gerinti tėvų švietimo kokybę bei jų įsitraukimą į vaikų ugdymo(si) procesą įstaigoje;
- keisti visuomenės požiūrį į ikimokyklinio ugdymo(si) kokybę ir jo naudą vaikui bei tolimesnei jo mokymosi ir gyvenimo sėkmei;
- didinti pedagogų rengimo ir profesinio tobulinimosi kokybę.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo paskirtis – padėti auklėtojams ir kitiems ugdytojams tikslingai stebėti vaikų ugdymosi pasiekimus, pažangą, atpažinti jų ugdymosi poreikius, kuo kryptingiau pritaikant ikimokyklinio ugdymo(si) turinį vaikų grupei ir kiekvienam vaikui, garantuojant ugdymo(si) prieinamumą ir kokybę, užtikrinant tęstinumą bei dermę tarp ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo(si) programų.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo tikslas – aprašyti vaikų nuo gimimo iki šešerių metų ugdymosi pasiekimų žingsnius, į kuriuos orientuojantis būtų rengiamos, įgyvendinamos bei atnaujinamos įstaigos ikimokyklinio ugdymo(si) programos, stebima vaikų pažanga, vertinama ugdymo(si) kokybė.

2. VAIKŲ PASIEKIMŲ APRAŠO NAUDOJIMAS IKIMOKYKLINIO UGDYMO(SI) PROCESO TOBULINIMUI

Pasiekimų aprašas naudojamas:

Vaikų pasiekimų bei pažangos stebėjimui

Ikimokyklinio amžiaus vaikų Pasiekimų aprašas padeda auklėtojams pažinti ugdumus vaikams: išsiaiškinti jų patirtį, išvelgti nuostatas, atpažinti gebėjimus, apmąstant vaiko poreikius, polinkius, interesus.

Vaikų pasiekimų žingsnių aprašymas yra orientyras auklėtojams tikslingai stebėti ir atpažinti konkretaus vaiko pasiekimus kasdieniniame ugdymosi procese, nustatant, kuriame žingsnyje jis yra.

Periodiškai stebėdamas vaiko pasiekimus, pedagogas gali pamatyti jo pažangą įvairiose ugdymosi srityse.

Vaikų ugdymosi individualizavimui

Vaikų pasiekimų ir pažangos stebėjimas padeda pritaikyti ugdymąsi kiekvienam vaikui:

- jį individualizuoti,
- padidinti ugdymosi turinio prieinamumą kiekvienam vaikui,
- siekti kryptingos maksimalios kiekvieno vaiko pažangos pagal jo galimybes.

Vaikų pasiekimų aprašas padeda auklėtojams pažvelgti į ikimokyklinį ugdymąsi iš vaiko perspektyvos ir matyti vaiką kaip pagrindinį ugdomosios sąveikos partnerį.

Kryptingam ugdymo(si) proceso planavimui

Nustačius kiekvieno vaiko ir vaikų grupės pasiekimus, t.y. apmąsčius, kuriame pasiekimų žingsnyje yra dauguma grupės vaikų, o kuriame – vienas kitas vaikas, auklėtojai gali numatyti laukiamus tolesnio vaikų ugdymosi rezultatus, kurie tampa gairėmis, padedančiomis planuoti jų ugdymąsi.

Planuodamas vaikų ugdymąsi auklėtojas:

- kuria numatytiems ugdymosi rezultatams pasiekti palankią aplinką,
- sudaro sąlygas tikslingai vaikų veiklai,
- tikslingai parenka natūralius, vaiko prigimtį atitinkančius ugdymosi būdus,
- reflektuoja vaikų dalyvavimą ugdymosi procese ir kt.

Ugdymosi rezultatų programose tikslinimui

Vaiko ir vaikų grupės pasiekimų bei pažangos stebėsena padeda auklėtojams peržiūrėti programose numatytus vaikų ugdymosi rezultatus:

- ugdymo(si) tikslą,
- ugdymo(si) uždavinius,
- laukiamus ugdymosi pasiekimus.

Peržiūrint ugdymosi rezultatus aktualu tobulinti ugdymosi turinio, būdų, formų atranką, kad būtų galima tikslingiau siekti numatytų rezultatų.

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymosi dermei užtikrinti

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas padeda užtikrinti tęstinumą bei dermę tarp ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo(si).

Naudojantis pasiekimų aprašu patogiu su priešmokyklinio ugdymosi programa suderinti, kokių tų pačių esminių gebėjimų bus siekiama ir kuo skirsis jų lygis ikimokykliniame ir priešmokykliniame vaiko amžiuje.

Vaiko ugdymosi rezultatų derinimui su tėvais

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas padeda auklėtojams numatomus vaiko ugdymosi pasiekimus derinti su tėvų lūkesčiais.

Tėvai, susipažinę su vaikų pasiekimų aprašu geriau supras, ko galima tikėtis iš ikimokyklinio ugdymo įstaigos, aktyviau išsakys lūkesčius dėl vaiko ugdymosi rezultatų, įsitrauks į vaiko pasiekimų vertinimą. Auklėtojams bus lengviau diskutuoti su labiau informuotais tėvais ir priimti vaiko ugdymuisi palankiausius sprendimus.

Vaiko specialiesiems poreikiams pastebėti ir tenkinti

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas padeda pedagogui atkreipti dėmesį į vaiko pažintinės veiklos, elgesio, judėjimo ir kitus skirtumus. Susirūpinimo ženklai, kuriuos pedagogas suras sklaidydamas vaiko pasiekimo aprašą, paskatins giliau ir kryptingiau individualizuoti ugdymą, kreiptis į specialistą konsultacijų, nukreipti vaiką išsamiam specialiųjų poreikių įvertinimui ir savalaikės specialiosios pedagoginės ar psichologinės pagalbos paskyrimui.

3. VAIKŲ PASIEKIMŲ APRAŠO TAIKYMO PRINCIPAI

Pasiekimų aprašas padės siekti ikimokyklinio ugdymosi kokybės ir vaikų pažangos, jeigu bus laikomasi šių principų.

- Pasiekimų aprašas taikomas, atsižvelgiant į tai, kad **kiekvieno vaiko pažangai būdingi tie patys žingsniai, tačiau jų gyvenimo istorija, patirtis bei ugdymosi stilius yra unikalūs**. Pasiekimų aprašas padės auklėtojams, tėvams ir kitiems ugdytojams išvelgti vaiko pasiekimus bei pažangą, numatyti tolesnio jo ugdymo(si) kryptis, nelyginant vaiko pasiekimų su kitų vaikų pasiekimais.
- Pasiekimų apraše pateikti vaiko sveikatos, socialinės, kalbos, pažinimo, meninės srities pasiekimai, **orientuojantys į visuminį vaiko ugdymą(si)**. Auklėtojai ir kiti ugdytojai **gali jungti vaiko pasiekimus į grupes, remdamiesi savo požiūriu į ugdymąsi**, tačiau rekomenduojama sudaryti edukacines sąlygas vaikui tobulėti visose ugdymosi pasiekimų srityse.
- Taikant Pasiekimų aprašą atsižvelgiama į tai, **kad vaiko ugdymosi pasiekimų sritys yra susijusios, todėl išskirtos sąlyginai**. Antai, vaiko savireguliacija ir savikontrolė gali būti suprantama kaip sveikatos ir socialinio ugdymosi sričių pasiekimas; vaiko kūrybiškumas ar problemų sprendimas - kaip visų vaiko ugdymosi sričių (sveikatos, socialinės, kalbos, pažinimo, meninės) pasiekimai. Dėl šios priežasties **Pasiekimų apraše pateikta 19 vaiko ugdymosi pasiekimų sričių, neapjungiant jų į grupes ir paliekant laisvę tai padaryti ugdytojams**, atsižvelgiant į vaikų ugdymo modelį bei įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos struktūrą.
- **Pasiekimų aprašas skirtas pažvelgti į ikimokyklinį ugdymąsi iš vaiko perspektyvos**. Vaiko poreikių, ugdymosi ir pažangos stebėseną padeda pažinti vaiką, suprasti jo interesus, pasaulėvoką, nuostatas, atpažinti gebėjimus, matyti vaiką kaip pagrindinį ugdomosios sąveikos partnerį.
- Pasiekimų apraše **orientuojamasi į vaiko vertybinių nuostatų ugdymąsi**, todėl išskiriami ne tik patirtinio žinojimo pagrindu besiformuojantys gebėjimai, bet ir esminės nuostatos.
- Pasiekimų aprašas sudarytas vadovaujantis nuostata, kad **vaikas yra įvairiais būdais aktyviai besiugdantis individas**, todėl į aprašą įtrauktos tokios ugdymosi pasiekimų sritys kaip iniciatyvumas ir atkaklumas, tyrinėjimas, problemų sprendimas, mokėjimas mokytis, kūrybiškumas.
- Pasiekimų aprašas parengtas, remiantis nuostata, **kad kiekvienas vaikas gali kokybiškai ugdytis bei siekti individualios pažangos, net jeigu turi išskirtinių poreikių, patirčių, auga daugiakultūroje, dvikalbėje, socialinės atskirties aplinkoje**. Auklėtojai ir kiti ugdytojai gali taikyti Pasiekimų aprašą, kad išvelgtų vaikui būtinos pagalbos poreikį ir sudarytų optimalias sąlygas jo ugdymuisi.
- Pasiekimų aprašas skatina vadovautis nuostata, **kad tėvų ir auklėtojų bendradarbiavimas sukuria vaikui geriausias ugdymosi galimybes**.
- Pasiekimų aprašas naudojamas, **orientuojantis į vaiko ugdymo(si) kokybės tobulinimą**, o ne į diagnostinį konkretaus vaiko vertinimą.
- Pasiekimų aprašas skirtas **išvelgti bei reflektuoti tai, ką vaikui davė ugdymas**, bet ne jo raidos natūraliai sąlygotų jo gebėjimų vertinimas.

4. VAIKŲ UGDYMO SI PASIEKIMŲ TARPUSAVIO RYŠIAI

Pasiekimų apraše pateikiama devyniolika vaiko ugdymosi pasiekimų sričių. Atskirų vaiko ugdymosi pasiekimų sričių esminės nuostatos ir gebėjimai į **grupės sąlygiškai jungiasi pagal ikimokyklinio ugdymo(si) lūkesčius**: ugdydami vaiką, siekiame, kad jis augtų „ORUS“, „SMALSUS“, „BENDRAUJANTIS“, „SVEIKAS“, „KURIANTIS“, „SĖKMINGAI BESIUGDANTIS“.

Šie ikimokyklinio ugdymosi lūkesčiai taip pat suprantami kaip atitinkantys tokias kompetencijas: socialinę, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo ir stiprinimo, meninę, mokėjimo mokytis.

Ugdant vaiko „ORUMĄ“ siekiama esminių nuostatų ir gebėjimų, pateiktų ugdymosi pasiekimų srityse – „Savivoka ir savivarba“, „Emocijų suvokimas ir raiška“, „Savireguliacija ir savikontrolė“, „Santykiai su suaugusiais“ ir „Santykiai su bendraamžiais“.

Ugdant vaiko „SMALSUMĄ“ siekiama esminių nuostatų ir gebėjimų, pateiktų ugdymosi pasiekimų srityse – „Aplinkos pažinimas“, „Kiekio supratimas ir skaičiavimas“, „Forma, erdvė, matavimai“.

Plėtojant vaiko „BENDRAVIMĄ“ siekiama esminių nuostatų ir gebėjimų, pateiktų ugdymosi pasiekimų srityse - „Rašytinė kalba“, „Sakytinė kalba“.

Ugdant „SVEIKĄ“ vaiką siekiama esminių nuostatų ir gebėjimų, pateiktų ugdymosi pasiekimų srityse – „Fizinis aktyvumas“, „Kasdieniniai gyvenimo įgūdžiai“.

„KURIANTIS“ vaikas ugdomi, siekiant esminių nuostatų ir gebėjimų, pateiktų ugdymosi pasiekimų srityse – „Estetinis suvokimas“, „Meninė raiška“.

„SĖKMINGAI BESIUGDANTIS“ vaikas – tai turintis esmines nuostatas ir gebėjimus, pateiktus ugdymosi pasiekimų srityse: „Mokėjimas mokytis“, „Tyrinėjimas“, „Problemų sprendimas“, „Iniciatyvumas ir atkaklumas“, „Kūrybiškumas“.

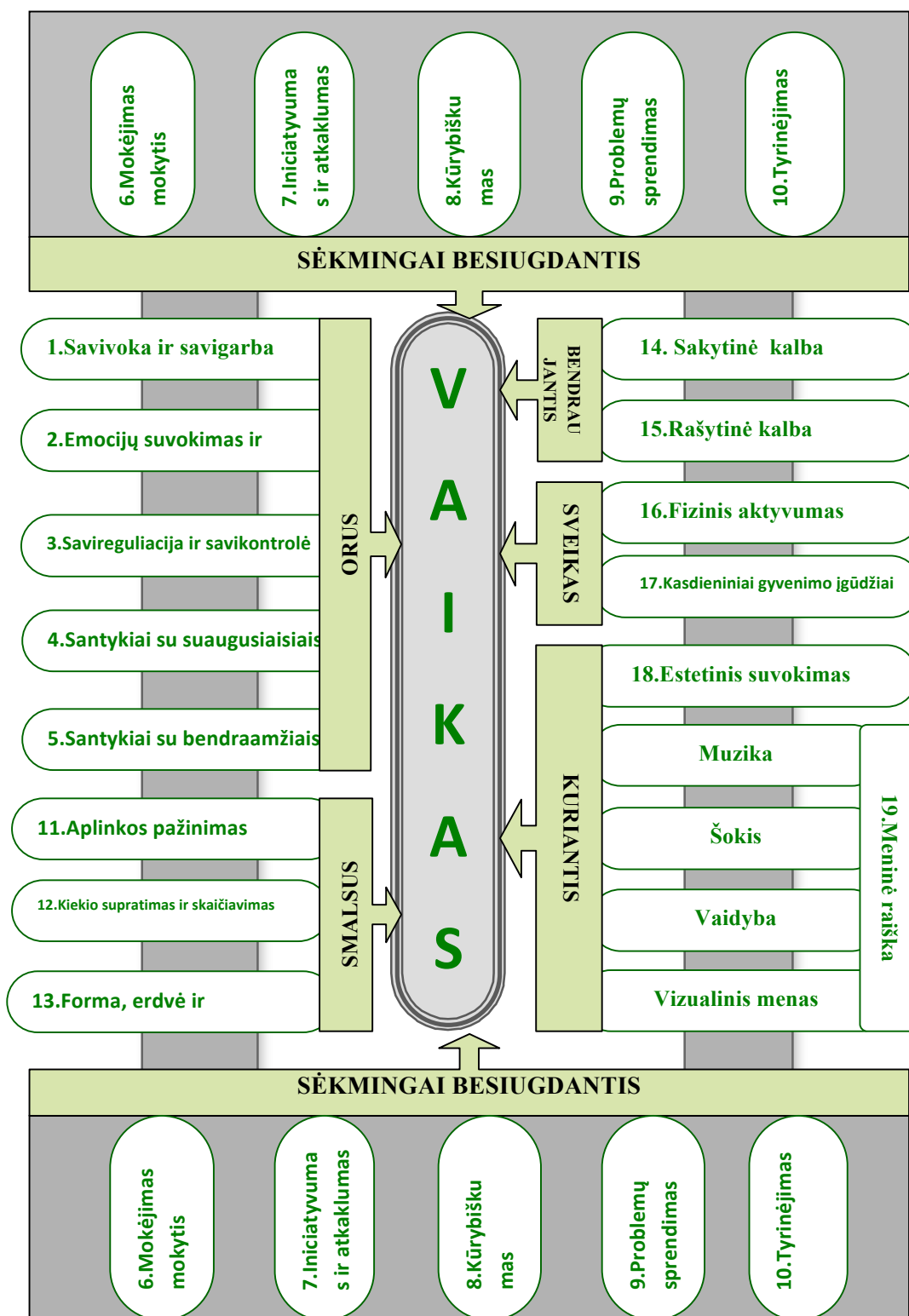
Pažymėtina, kad šis lūkestis - „SĖKMINGAI BESIUGDANTIS“ vaikas – jungia esmines nuostatas ir gebėjimus, **kuriuos santykinai galime pavadinti integraliaisiais**, t.y. susijusiais su visais kitais ikimokyklinio ugdymo(si) lūkesčiais.

Naudodamiesi Pasiekimų aprašu auklėtojai ir kiti ugdytojai vaikų pasiekimus į grupes gali jungti ir kitaip, nei parodyta vaikų ugdymosi pasiekimų tarpusavio ryšių schemeje: gali išskirti kitus aktualius lūkesčius, gali numatyti ugdytinas kompetencijas arba svarbiausias vaiko ugdymo(si) sritis.

Galimybė Pasiekimų apraše pateiktus 19 gebėjimų laisvai jungti į grupes padės išsaugoti svarbų šalies ikimokyklinio ugdymo(si) pasiekimą - skirtingus vaikų ugdymo(si) modelius ir programų įvairovę.

Vaikų ugdymosi pasiekimų tarpusavio ryšiai vizualiai pavaizduoti žemiau pateiktame paveiksle.

Vaikų ugdymosi pasiekimų tarpusavio ryšiai

5. VAIKŲ UGDYMO SI PASIEKIMŲ SRITYS IR ESMINĖS NUOSTATOS BEI GEBĖJIMAI

Pasiekimų apraše pateikiama **devyniolika vaiko ugdymosi pasiekimų sričių**. Kiekvienoje iš šių sričių pateikiamos esminės nuostatos ir gebėjimai, kuriuos vaikas turėtų įgyti iki šešerių metų. (Žr. žemiau pateiktą spalvotą pasiekimų sąvadą "Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas: šešerių metų vaiko pasiekimai". Pasiekimų sąvadą galima išsisegti arba išsispausdinti kasdieniniam naudojimui.)

Vaiko ugdymosi pasiekimų sritis - tai vaiko ugdymuisi svarbi sritis, kurioje išskirta esminė nuostata ir esminis gebėjimas.

Esminė nuostata - tai ugdymosi procese įgytas nusiteikimas, polinkis, požiūris, išreiškiantis vaiko santykį su savimi, su kitais ir su aplinka.

Esminis gebėjimas - tai nuo gimimo iki šešerių metų kiekvienoje iš ugdymosi pasiekimų sričių įgytas svarbiausias vaiko gebėjimas ką nors daryti, veikti, elgtis, kurti.

Trumpuose pasiekimų sričių aprašymuose atskleidžiamos kiekvienos srities svarbiausios charakteristikos, išryškunami vaiko gyvenimo ir ugdymosi sėkmei aktualiausi gebėjimai. Tai pagrindžia ir padeda geriau suprasti devyniolikos vaiko ugdymosi pasiekimų sričių bei esminių nuostatų ir esminių gebėjimų išskyrimą.

5.1. SAVIVOKA IR SAVIGARBA

Vaiko savivoka ir savigarba yra svarbiausias jo asmenybinės raidos komponentas. Jį sudaro keletas pagrindinių aspektų - savivoka, savivaizdis, savigarba.

Savivoka - tai savo buvimo (aš esu, buvau, būsiu), atskirumo nuo kitų, unikalumo, asmeninio, lytinio, tautinio tapatumo jausmas.

Savivaizdis - tai savo kūno, fizinės išvaizdos, jausmų, minčių, norų, ketinimų, savybių, gebėjimų, veiklos, ryšių su šeimos, grupės, bendruomenės nariais supratimas ir gebėjimas apie juos kalbėti.

Savigarba - tai santykis su savimi, pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais, didžiavimasis savimi ir tikėjimas, kad kiti tave vertina palankiai.

Ugdantis savivoką ir savigarbą stiprėja:

- vaiko asmeninio tapatumo jausmas;
- bendrumo su šeima, grupe jausmas, tautinio tapatumo jausmas;
- savęs vertinimas.

5.2. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA

Įvairias emocijas - džiaugsmą, pyktį, liūdesį, pavydą, gėdą, kaltę, meilę vaikai jaučia nuo kūdikystės.

Emocinėms būsenoms būdingas **sužadınimas**, kurį vaikai jaučia fiziškai - kaip energijos antplūdį arba energiją slopinantį sunkumą, dažną ar ramų širdies plakimą ir kt.

Emocinėms būsenoms būdinga **išorinė išraiška**, t.y. išoriniai emocijų ženklai (šypsena, suraukti antakiai, sugniaužti kumščiai ir kt.) ir veiksmai, poelgiai, t.y. kitam pasakyti žodžiai, santūrus ar agresyvūs veiksmai ir kt.

Emocinėms būsenoms būdingas **sąmoningas jų išgyvenimas** - bandymas susivokti, ką ir dėl ko jauti, kokios emocijos ar jausmai užvaldė, gebėjimas tai išreikšti žodžiais, pasakyti kitam.

Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- susivokimas savo jausmuose ir jų pavadinimas;
- kitų jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos;
- savo jausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė.

5.3. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ

Vaikystėje savireguliacijai aktualūs du procesai: savikontrolė ir kontrolė.

Asmeninės vidinės kontrolės jausmas - tai jausmas, kad mes patys kontroliuojame savo gyvenimo aplinkybes.

Išorinės kontrolės jausmas – manymas, kad mūsų gyvenimą valdo tik sėkmingai ar nesėkmingai susiklosčiusi aplinkybių visuma, ar kitų veiksmi.

Ikimokyklinio amžiaus vaikai **iš pradžių natūraliai priklauso nuo suaugusiųjų kontrolės, t.y. išorinės kontrolės**, tačiau ugdydamiesi vis labiau suvokia, **kad patys gali kontroliuoti daugelį savo gyvenimo situacijų.**

Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas susikoncentruoti veiklai, kantriai veikti, pabaigti veiklą,
- gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių,
- gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti, kontroliuoti emocijų raišką.

5.4. SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS

Vaiko santykiai su suaugusiaisiais **apima šiltus artimus emocinius ryšius.**

Vaikas prisiriša prie jam artimų suaugusiųjų, su jais jaučiasi saugus, juos gerbia, myli, tikisi pagalbos sudėtingose situacijose.

Vėliau vaikas kuria partnerystės santykius su suaugusiuoju. Vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, o tuo pačiu mokosi ir atsiskirti nuo jo, turėti savą pasaulį.

Santykių su suaugusiaisiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti auklėtojais, abipusė pagarba,
- gebėjimas mokytis palaikyti partneriškus santykius su auklėtojais,
- žinojimas kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.

5.5. SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

Ikimokykliniame amžiuje vaikai mokosi užmegzti artimus ryšius su bendraamžiais.

Vaikai simpatizuoja vienas kitam. Simpatizavimas yra vienpusis ryšys, kuomet vienas vaikas domisi kitu, yra jam palankus.

Vaikai mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais. Jie mokosi suprasti draugą ir jam atsiskleisti, atrasti bendrus interesus, žaisti bendrus žaidimus bei sėkmingai spręsti kilusius nesutarimus.

Vaikaimokosi palaikyti geranoriškus santykius su visais grupės vaikais.

Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais,
- gebėjimas mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus,
- gebėjimas užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais.

5.6. MOKĖJIMAS MOKYTIS

Mokėjimas mokytis suprantamas kaip noras mokytis, atkaklus užsibrėžto tikslo siekimas, atsakomybė už savo mokymąsi. Tai gebėjimas išsikelti mokymosi tikslus, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus mokymosi būdus, apmąstyti mokymosi procesą, įsivertinti rezultatus ir atsižvelgiant į juos kelti tolesnį tikslą.

Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- numatymas, ko nori išmokti;
- aktyvus mokymasis;
- apmąstymas, ko išmoko.

5.7. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, domėjimasis nauja informacija bei veikla, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas, noras išmokti.

Atkaklumas – yra gebėjimas gana *ilgą laiką amžiaus galimybių ribose nepalikti atliekamos veiklos*. Tai yra *ilgalaikio dėmesingumo išlaikymas, gebėjimas išsaugoti svarbią informaciją bei idėjas atmintyje*, kurias ateityje jis gali panaudoti įvairiose veiklose ir situacijose, *nepasimesti nesėkmės situacijoje, didelėmis pastangomis pasiekti sėkmės*. Atkaklumo pagrindas yra vaiko noras daryti įtaką aplinkiniam pasauliui, noras pasiekti tikslų.

Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas pačiam susirasti veiklos ir ją turiningai plėtoti,
- gebėjimas įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą ir ją išradingai plėtoti,
- gebėjimas susidoroti su kliūtimis siekiant sumanymų realizavimo.

5.8. KŪRYBIŠKUMAS

Kūrybiškumas suprantamas kaip asmenybės savybė, susijusi su gebėjimu atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta. Kūrybiškumui ugdyti būtina saugi ir vaiką priimanti aplinka.

Kūrybiškumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais,
- gebėjimas išvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti,
- gebėjimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti,
- drąsa veikti, daryti savaip.

5.9. PROBLEMŲ SPRENDIMAS

Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias **iššūkių, sudėtingų užduočių ar sunkumų sprendimui**.

Išskiriami tokie problemų sprendimo žingsniai:

- problemos nustatymas ir įvardinimas (aš negali padaryti to ir to..., nežinau, kaip padaryti tai ir tai...);
- įvairių sprendimų ar išeičių paieška;
- vieno kurio nors sprendimo pasirinkimas ir išbandymas;
- įvertinimas, kas iš to išėjo, kokios pasekmės.

Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- problemų atpažinimas, išvelgimas,
- sprendimų, išeičių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas,
- pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas.

5.10. TYRINĖJIMAS

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, informacijos ieškant įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą. Tyrinėjimas apima ir bandymus (eksperimentus), kai keičiami daiktai ar medžiagos, aplinkos sąlygas, pavyzdžiui,

išardoma ir sudedama kitaip, kai tirpinamos, šildomos, šaldomos medžiagos, kai sodinami augalai ir stebima, kaip jų augimą veikia šviesa, laistymas ir pan.

Tyrinėjimas yra sudėtingas gebėjimas. Tai:

- smalsumas, domėjimasis, noras pažinti, išsiaiškinti kas ir kodėl vyksta;
- gebėjimai kelti problemas, klausimus ir tyrinėjimo tikslus, numatyti (spėti) laukiamus tyrinėjimo rezultatus;
- gebėjimas numatyti, kaip tyrinės, ir pasirinkti priemones;
- gebėjimas apmąstyti tyrinėjimo rezultatus, juos aptarti ir padaryti išvadas;
- tyrinėjimo žingsnių, saugaus tyrinėjimo taisyklių žinojimas ir supratimas.

Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis supančia aplinka;
- tyrinėjimas pasinaudojant įvairiais pojūčiais;
- atrastų, sužinotų dalykų aptarimas.

5.11. APLINKOS PAŽINIMAS

Aplinkos pažinimas glaudžiai siejasi su tyrinėjimo ir mokymosi gebėjimais. Noras sužinoti, išmokti, suprasti, kas vyksta aplinkui yra aplinkos pažinimo pamatas. Nereikėtų galvoti, kad aplinkai pažinti pakanka žinoti daug pavadinimų, sukaupti daug informacijos. Tokios žinios bus bevertės, jeigu vaikas neišmoks mąstyti, kritiškai vertinti, pasirinkti, pritaikyti, to, ką sužinojo apie aplinką. Gilus aplinkos pažinimas susideda iš:

- domėjimosi socialine, kultūrine, gamtine aplinka, noro ją tyrinėti ir pažinti. Pagarbos gamtai ir gyvybei, žmonių sukurtai aplinkai, tolerancijos įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmonėms;
- gebėjimo nuosekliai ir logiškai mąstyti, analizuoti ir kritiškai vertinti informaciją, spręsti problemas, nusakyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais ir kitomis priemonėmis;
- žinių apie aplinką, jos raidą, aplinkos pažinimo būdų, savo šeimos, savęs, kaip bendruomenės nario, suvokimo, savo teisių bei pareigų žinojimo;
- aplinkos pažinimo proceso ir būdų žinojimo bei supratimo, gebėjimo pritaikyti žinias.

Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- socialinės aplinkos pažinimas;
- gamtinės aplinkos pažinimas;
- pagarba gyvybei ir aplinkai.

5.12. KIEKIO SUPRATIMAS IR SKAIČIAVIMAS

Pažinimo procesas neatsiejamas nuo sąvokų, jų ryšių, sąvokų struktūrų suvokimo - mūsų smegenys nuolat ieško kaip palyginti, susisteminti, apibendrinti mus pasiekiančią informaciją. Kiekio supratimas ir skaičiavimas – tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka. Čia svarbūs keli aspektai:

- skaičiaus panaudojimas kiekiui nusakyti (kiek?);
- skaičiaus panaudojimas numeravimui (kelintas?);
- simboliai, naudojami skaičiams pažymėti.

Kiekio supratimo ir skaičiavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja gebėjimas:

- suprasti daiktų kiekį, palyginti grupes pagal kiekį, naudoti matematinius simbolius;
- suprasti vietą eilėje, dėsningumus, sekas.

5.13. FORMA, ERDVĖ, MATAVIMAI

Vaiko pažintinė raida neatsiejama nuo vis besiplečiančio vaiko suvokimo apie daiktų panašumus ir skirtumus. Komponente Forma, erdvė, matavimai išskiriami tokie aspektai:

- vaiko pažintis su paprasčiausiomis geometrinėmis figūromis;
- daikto dydžio, dydžių santykio suvokimas;
- vis gerėjantis vaiko orientavimasis laike ir erdvėje.

Forma, erdvės ir matavimai srityje išskiriami tokie esminio gebėjimo komponentai:

- daiktų tapatinimas, grupavimas, klasifikavimas pagal formą, dydį, spalvą;
- matavimai;
- daikto vieta ir padėtis erdvėje;
- laiko tėkmė.

5.14. SAKY TINĖ KALBA

Sakytinė kalba - žmogui būdingas prigimties reiškinys. Ji yra pagrindinė žmonių bendravimo priemonė. Ja išsakoma: poreikiai, norai, reikalavimai, skundai, prašymai ir kt. Ja gaunama ir perduodama informacija, įtvirtinama atmintyje įvairios žinios apie pasaulį, samprotaujama, daromos išvados. Ja išsakomos emocijos, nusakomi jausmai. Vaiko sakytinė kalba – tai vaiko **klausymas ir kalbėjimas**. Klausydamas ir kalbėdamas vaikas pratinasi išgirsti ir suprasti girdimą kalbą, ją perpratęs – pradeda kalbėti pats.

Sakytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- aplinkinių kalbėjimo klausymasis ir supratimas,
- natūralus kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais,
- savo patirties ir išgyvenimų reiškinys kalba.

5.15. RAŠYTINĖ KALBA

Rašytinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas. Ji perprantama natūralioje aplinkoje, savarankiškoje paties vaiko veikloje, atsiradus ar sužadinus poreikį ką tai parašyti ir perskaityti. **Rašymas** - tai ne raidžių ar žodžių rašymo ir skaitymo mokymas. Rašymas prasideda pirmomis vaiko braukomomis linijomis, taškeliais, keverzonėmis, atsitiktinai parašytais raidžių elementais, raidėmis. **Skaitymas** – labai sudėtingas skaitymo gebėjimų formavimasis, kurį lemia vaiko įgudimas klausyti ir kalbėti bei jo gyvenimiška patirtis. Vaiko skaitymas – dvilypis. Iš vienos pusės – tai simbolių, brėžinių atpažinimas, iš kitos – prasmės, kurią simbolis ar brėžinys reiškia, supratimas. Vaikas nuolat skatinamas papasakoti apie savo keverzones, piešinėlius, knygų iliustracijas, imituoti skaitymą, pačiam skaitinėti ir pan.

Rašytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- raidžių, žodžių bei įvairių simbolių atpažinimas,
- raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas/piešimas,
- trumpų žodelių skaitymas.

5.16. FIZINIS AKTYVUMAS

Fizinis aktyvumas – prigimtinė vaiko reikmė. Tai spontaniškas vaiko judėjimas ir auklėtojų tikslingai organizuotas judėjimas, siekiant ugdyti fizines vaiko ypatybes (lankstumą, vikrumą, ištvermę, greitumą, judesių koordinaciją, pusiausvyrą). Ikimokyklinio amžiaus vaikams savo kūno įgūdžių valdymas arba, kitaip tariant, stambioji ir smulkioji motorika, lavėja itin sparčiai.

Stambiosios motorikos įgūdžiai: ėjimas, bėgimas, šokinėjimas, strikinėjimas, pusiausvyros išlaikymas judant, laipiojimas aukštyn ir žemyn, važinėjimas triratuku, dviratuku.

Smulkiosios motorikos įgūdžiai: pirštų, delno, riešo, koordinuoti akių ir rankos judesiai, gebėjimas naudoti piešimo, rašymo priemones, kirpti žirkklėmis.

Fizinio aktyvumo srityje išskiriami tokie esminio gebėjimo komponentai:

- Stambiosios motorikos įgūdžiai;
- Smulkiosios motorikos įgūdžiai;
- Rankų - akių koordinacija.

5.17. KASDIENINIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI

Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai tai:

Vaiko asmeniniai mitybos įgūdžiai – ką, kiek vaikas valgo;

Vaiko asmeniniai valgymo įgūdžiai – kaip vaikas valgo;

Vaiko kūno švara;

Vaiko aprangos švara;

Aplinkos švaros ir tvarkos įpročiai.

Įgydamas kasdieninio gyvenimo įgūdžius, vaikas ugdomi savarankiškumą, tvarkingumą, atsakingumą, saugumą ir sveikatą.

5.18. ESTETINIS SUVOKIMAS

Vaiko estetiškas suvokimas reiškiasi gebėjimu matyti, jausti, suvokti ir vertinti aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį bei patiemis jį kurti. Tai vaiko estetinių galių - išgyvenimų, intuicijos, jausenos, jautrumo, jausmų, emocijų, skonio, supratimo, suvokimo, poreikių, veiklos ir kūrybos - visuma.

Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- estetiškas suvokimas - meno, savo ir kitų kūrybos bei aplinkos estetikos suvokimas;
- estetiškas jautrumas - gebėjimas pastebėti, išvelgti grožį ir juo gėrėtis, nuostatos ir poreikis grožiui bei jo kūrimui;
- estetiškas vertinimas - nusiteikimas gerbti ir tausoti grožio vertybes; meno, gamtos, aplinkos, žmonių santykių ir veiklos, savo ir kitų meninės kūrybos estetiškas vertinimas.

5.19. MENINĖ RAIŠKA

Vaiko meninė raiška - tai vaiko išpūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties, reiškinys ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma ir kt. Ji apima muziką, šokį, vaidybą ir vizualinį meną.

Muzika – tai vaiko raiška garsu, melodija, ritmu, dainuojant, grojant, ritmuojant, klausantis muzikos, kuriant, improvizuojant.

Šokis – tai vaiko raiška judesiu šokant liaudies ratelius, šokamuosius žaidimus ir improvizuotai kuriant trumpas judesius, nesusijusių su šokio žanru, sekas.

Vaidyba – tai veikėjo vaizdavimas naudojant improvizuotus savo paties ar lėlės (žaislo) judesius, veiksmus, žodžius, balso intonacijas, veido mimiką. Kiekvienas vaikas vaidindamas-vaizduodamas reiškia savo požiūrį ir supratimą.

Vizualinis menas - tai vaiko raiška vaizdų kalba tapant, liejant akvarele, piešiant tradicinėmis ir skaitmeninėmis priemonėmis, lipdant, konstruojant, aplikuojuant, spauduojuant, lankstant, karpant ir kt.

Meninės raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja;

- emocijų, patirties, minčių, išpūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais;
- meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas;
 - meninė kūryba ir improvizacija.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas: šešerių metų vaiko pasiekimai

1. SAVIVOKA IR SAVIGARBA

Esminė nuostata. Save vertina teigiamai.
Esminis gebėjimas. Supranta savo asmen tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitik savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.

6. MOKĖJIMAS MOKYTIS

Esminė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.
Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdami, stebėdami kitus vaikus ir suaugusiuosius klausinėdami, ieškodami informacijos, išbandydami, sprenddami problemas, kurdami, įvaldo kai kurias mokymosi strategijas, pradeda suprasti mokymosi procesą.

11. APLINKOS PAŽINIMAS

Esminė nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.
Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

16. FIZINIS AKTYVUMAS

Esminės nuostatos. Noriai, džiaugsmingai juda.
Esminiai gebėjimas: Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai, atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

2. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA

Esminė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir įvardina savo emocijas ar jausmus bei jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtiniais būdais, atpažįsta ir įvardina kitų emocijas ar jausmus, bando į juos atsilipti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus).

7. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS

Esminė nuostata. Domisi tuo, kas nauja, palankiai nusiteikęs naujoms veikloms.
Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal savo pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja, po tam tikro laiko tarpo veiklą pratęsia, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

12. KIEKIO SUPRATIMAS IR SKAIČIAVIMAS

Esminė nuostata. Nusiteikęs pasaulio pažinimui naudoti skaičius ir skaičiavimus.
Esminis gebėjimas. Daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį apibūdina skaičiumi, susieja skaičių su atitinkamu jo simboliu Sudaro, palygina daiktų grupes pagal kiekį. Apibūdina daikto vietą tam tikroje daiktų eilėje. Sudaro, pratęsia įvairias sekas, randa praleistus jų narius.

17. KASDIENINIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI

Esminės nuostatos. Noriai įvaldo sveikam kasdieniniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.
Esmintai gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu. Prižiūri savo išorę: prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.

3. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ

Esminė nuostata. Nusiteikęs sutelkti dėmesį, būti kantrus, valdyti emocijų raišką ir elgesį.
Esminis gebėjimas. Ilgesnį laiką sutelkia dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai, įsijaudrinęs geba nusiraminti, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus.

8. KŪRYBIŠKUMAS

Esminė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.
Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo sumanymus įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

13. FORMA, ERDVĖ, MATAVIMAI

Esminė nuostata. Nusiteikęs tyrinėti aplinkos daiktus, jų ryšius ir santykius.
Esminis gebėjimas. Skiria daiktų spalvą ir formą, dydį, dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje, sieja daiktus su jų vaizdais nuotraukose, piešiniuose. Pastebi laiko tėkmės požymius. Tapatina, grupuoja, klasifikuoja daiktus. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, talpa, tūris, laikas, daiktų panašumai ir skirtumai, daiktų tarpusavio ryšiai, santykiai, padėtis vienas kito atžvilgiu.

4. SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS

Esminė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais.
Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučias su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

9. PROBLEMŲ SPRENDIMAS

Esminė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniniams sunkumams bei iššūkiams įveikti.
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius sunkumus bei iššūkius, dažniausiai supranta, kodėl ji kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.

14. SAKY TINĖ KALBA

Esminė nuostata. Nusiteikęs išklausti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.
Esminis gebėjimas. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiaisiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.

18. ESTETINIS SUVOKIMAS

Esminė nuostata. Domisi, gėrisi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.
Esminis gebėjimas. Jaučia, suvokia ir apibūdina elementarius muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno ypatumus, grožisi meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, žavisi aplinkos grožiu, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais, pastebėjimais, vertinimais.

5. SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

Esminė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.
Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalinasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

10. TYRINĖJIMAS

Esminė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.
Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą ir bandymą), mąsto i samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

15. RAŠY TINĖ KALBA

Esminė nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.

19. MENINĖ RAIŠKA

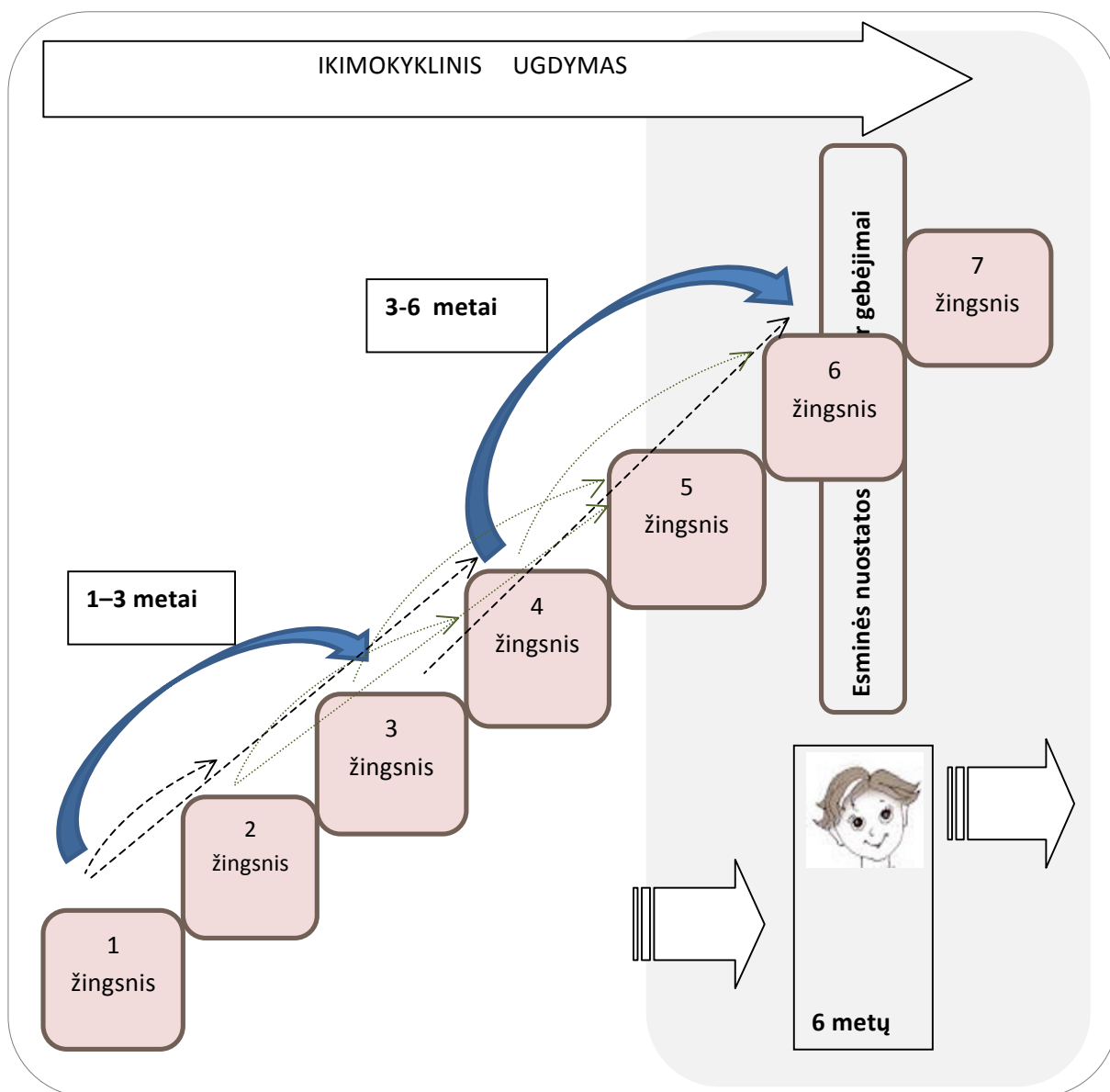
Esminė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.
Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.

6. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PASIEKIMŲ ŽINGSNIAI

Pasiekimų žingsniuose aprašomi auklėtojams aiškiai matomi ir atpažįstami vaiko pasiekimai – žinios ir supratimas, gebėjimai, nuostatos.

Vaikų nuo gimimo iki trejų metų ir vaikų nuo trejų iki šešerių metų įgyjamų gebėjimų pobūdis iš esmės skiriasi: nuo gimimo iki trejų metų vaikų gebėjimai integralūs, kai kuriose srityse susiformavusios tik gebėjimų prielaidos; trejų-šešerių metų vaikų gebėjimai - išsidiferencijavę. Dėl šios priežasties santykinai išskiriami du vaiko gebėjimų formavimosi laikotarpiai. 1-3 žingsniai aprašo vaikų nuo gimimo iki trejų metų pasiekimus, 4-6 žingsniai aprašo vaikų nuo trejų iki šešerių metų pasiekimus. Vaiko pasiekimų žingsnių siejimas su amžiumi yra sąlyginis (žr. žemiau pateiktą paveikslą).

Ikimokyklinio amžiaus vaikų amžiaus ir pasiekimų žingsnių sąsajos

Kaip matyti vizualioje pateiktyje, vaiko *pasiekimų žingsniai veda link ikimokyklinio ugdymo(si) rezultato – šešerių metų vaiko esminių nuostatų ir gebėjimų.*

Dauguma šešiamečių vaikų sėkmingai pasiekia šeštajame žingsnyje numatytą ugdymosi rezultatą, kurių galutinė išraiška – esminė nuostata ir gebėjimas.

Kai kurie šešiamečiai gali būti pasiekę tik penktame ar ketvirtame žingsnyje numatytą ugdymosi rezultatą. Šiems vaikams priešmokyklinėje grupėje reikėtų individualizuoti ugdymą(si) taip, kad jie nuosekliai įgytų ir tobulintų aukštesniame žingsnyje aprašytus gebėjimus.

Dalis penkiamečių gali būti pasiekę šeštajame žingsnyje numatytą ugdymosi rezultatą. Kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojai žinotų, kokių šių vaikų ugdymosi rezultatų siekti toliau, pateiktas septintasis pasiekimų žingsnis. Ugdydami šiuos vaikus ikimokyklinio ugdymo auklėtojai gali naudotis priešmokyklinio ugdymo(si) programa, kurioje pateikiamas sudėtingesnis ugdymo(si) turinys.

Naudojantis vaiko pasiekimų žingsnių aprašu derėtų nepamiršti, kad:

- vaiko pasiekimų žingsniai su jo amžiumi siejami tik sąlygiškai,
- vaiko pasiekimų žingsniai yra įrankis ikimokyklinio ugdymo auklėtojams tikslingai stebėti vaiko ugdymosi pasiekimus bei daromą pažangą,
- pasiekimų žingsniai nėra vaiko vertinimo metodika,
- kiekvienas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ugdomas vaikas savo tempu žingsnis po žingsnio įgyja pasiekimų apraše numatytas esmines nuostatas ir gebėjimus,
- specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams taikomi tie patys pasiekimų žingsniai, kurių jie siekia savo tempu pagal savo galimybes.

Toliau pateiktose lentelėse aprašomi šeši vaiko pasiekimų žingsniai visose ugdymosi pasiekimų srityse. *Pateikiant vaikų pasiekimus, vėlesniuose žingsniuose aprašomi tik kokybiškai aukštesnio lygio arba naujai atsiradę gebėjimai.* Gebėjimai, kurie tuo laikotarpiu nepasikeitė, neaprašomi. Tai padeda atkreipti dėmesį į vaiko pažangos kokybinius pakitimus. Požymiai, kurie rodo vaiko gebėjimų tobulėjimą pereinant nuo vieno žingsnio prie kito, aprašomi *suliejant vaiko žinojimą ir supratimą, jo gebėjimus ir nuostatas.*

Lentelėse **po šešto žingsnio nurodyta esminė nuostata ir gebėjimas**, link kurių „žingsniuoją“ vaikas.

Lentelės apačioje pateiktas septinto vaiko pasiekimų žingsnio aprašymas. Jis skirtas vaiko ugdymosi individualizavimui bei siekti dermės su priešmokykliniu ugdymusi.

6. 1. SAVIVOKA IR SAVIGARBA

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradedą jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną. • Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštuoja kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. • Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugęs draudžia tai daryti.

4 – 6 metai		<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo.
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba pirmuoju asmeniu „Aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. • Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5-6 kūno dalis. • Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.
	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis, ir kaip jaučiasi, ko nori kitas. • Supranta, kad suaugęs negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu. • Mano, kad jis yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras/moteris (tėvelis/mamytė). • Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys. Apibūdina savo išvaizdą, kalba apie šeimą, draugus. • Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam ir atsakingai pasirinkti. Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. • Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. • Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus.
	Esminė nuostata	Save vertina teigiamai.
Esminis gebėjimas	Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.	
	7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pasitiki savimi ir savo gebėjimais. • Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), augimą, pasako, kaip atrodo, kuo domisi, ką veikia. • Jaučiasi esąs savo šeimos, grupės narys, priskiria save giminei (močiutės, seneliai, tetos, pusbroliai, pusseserės), gimtinei. • Ima suprasti, ką jis pats gali padaryti, pakeisti, o kas nuo jo norų ir pastangų nepriklauso. • Mokosi saugoti savo privatumą, siekia kitų palankumo, yra tolerantiškas kitokiam.

6.2. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA

	Žingsniai	Pasiekimai
0	1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimą, pyktį. Patiria išsiskyrimo nerimą, atsiskyrus nuo juo besirūpinančio

4 – 6 metai		<p>suaugusiojo, ir džiaugsmą, jam sugrižus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis, atspindi kitų vaikų emocijų išraišką.
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. • Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas. • Pradedą valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pradedą atpažinti, ką pats jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradedą naudoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. • Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoją. • Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.
	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pradedą suprasti, kad skirtingose situacijose jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. • Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Ima suvokti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, iš dalies į juos įsijaučia ir dažnai tinkamai į juos reaguoją. • Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdina savo jausmus ir situacijas, kuriose jie kilo. • Vis geriau supranta kitų jausmus ir tinkamai į juos reaguoją. • Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais.
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pavadina bei apibūdina savo jausmus, juos sukėlusias situacijas ar priežastis. • Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas ir tinkamai reaguoją. Dažniausiai geranoriškai nusiteikęs kitų atžvilgiu. • Supranta, kad gali pats kontroliuoti kilusių jausmų raišką, stengiasi tinkamais būdais, neskaudindamas kitų, reikšti jausmus.
	Esminė nuostata	Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.
Esminis gebėjimas	Atpažįsta ir įvardina savo emocijas ar jausmus bei jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, atpažįsta ir įvardina kitų emocijas ar jausmus, bando į juos atsiliepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus).	
	7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais. • Atpažįsta ir įvardina ne tik savo jausmus, bet ir nuotaikas bei jų priežastis. Atpažįsta ir įvardina kitų emocijas ar jausmus, bando į juos atsiliepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus). • Taiko kelis skirtingus kitiems priimtinus emocijų ir jausmų išreiškimo

		<p>būdas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas įvairiose situacijose.
--	--	--

6.3. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Trumpam susitelkęs apžiūrinėja, klausosi, čiupinėja. • Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas.
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. • Pats ieško nusiramimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių.
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atkakliai laikosi savo norų. Kartoja veiklą, kol pasiekia numatyto rezultato. • Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdienine tvarka bei ritualais. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir draudimų. Nueina šalin, jeigu kas nepatinka, atsisako bendros veiklos, nekalba. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus.
4 – 6 metai	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių. • Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. • Ramioj situacijoje įvardina savo ar kito netinkamo elgesio galimas pasekmes, bando laikytis tinkamo elgesio taisyklių.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Primenant laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Lengviau priima dienos ritmo pasikeitimus. • Ramioj situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. • Primena kitiems tinkamo elgesio taisyklės ir bando jų laikytis be suaugusiųjų kontrolės.
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Dažniausiai savarankiškai laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. • Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių. • Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį.
	Esminė nuostata	Nusiteikęs sutelkti dėmesį, būti kantrus, valdyti emocijų raišką ir elgesį.
	Esminis gebėjimas	Ilgesnį laiką sutelkia dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai, įsiauđrinęs geba nusiraminti, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus.
	7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Ilgesnį laiką sutelkia dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai. • Bando paskirstyti dėmesį dviems veikloms (klauso ir piešia). • Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir stengiasi jų laikytis. • Atsiranda savitvardos, savitvarkos pradmenys. Susijauđinęs, išsigandęs, pasimetęs bando nusiraminti, ieškoti pagalbos.

6. 4. SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jo kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta. • Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą.
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo besirūpinančiu suaugusiuoju, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. • Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų.
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja. • Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko juo besirūpinančių suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. • Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai juo besirūpinantis pedagogas yra šalia jo arba matomas netoliese.
4 – 6 metai	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. • Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės pedagogais, bendradarbiauja su jais: kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai priima pedagogo pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. • Kasdieninėse situacijose stengiasi laikytis suaugusiojo nustatytos tvarkos bei elgesio taisyklių, tačiau supykęs, susijaudinęs gali nepaklusti, priešintis.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai bendrauja su pažįstamais ir mažiau pažįstamais žmonėmis grupėje. • Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus ir bendrą veiklą. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. • Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas - atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi suaugusiojo nustatytų elgesio taisyklių, susitarimų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam.
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiteikęs geranoriškai ir pagarbiai bendrauti su suaugusiais. • Susitaria su juo besirūpinančiais suaugusiais dėl dienvakšės ir elgesio taisyklių, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. • Kasdieninėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. • Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.

Esminė nuostata	Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.
Esminis gebėjimas	Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Geranoriškai ir pagarbiai bendrauja ir bendradarbiauja su suaugusiais. • Pasitiki pedagogais, artimaisiais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi. • Patys pasiūlo suaugusiesiems įdomią bendrą veiklą, išsako savo nuomonę, siekia susitarimų, prašo pagalbos. • Domisi suaugusiojo jausmais ir savijauta, užjaučia, pagaili, siūlo savo pagalbą. • Žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

6.5. SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam išitraukia į kito vaiko žaidimą. • Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. • Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo.
4 – 6 metai	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus. • Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus. Tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. • Gali turėti vieną ar kelis nepastovius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Sėkmingai įsilieja į vaikų grupę ir kartu žaidžia. • Veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tiksliai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. • Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius. • Diskutuoja dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Palaiko pastovią draugystę mažiausiai su vienu vaiku. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, išitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar

		<p>blogas, ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turi draugą arba kelis pastovius žaidimų partnerius.
Esminė nuostata		Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.
Esminis gebėjimas		Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalinasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.
	7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiteikęs susipažinti, susidraugauti, geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais. • Supranta, kas yra gerai, kas blogai, stengiasi elgtis pagal savą gero elgesio supratimą. • Draugauja bent su vienu vaiku, palankiai, tolerantiškai bendrauja ir bendradarbiauja su visais (dalinasi žaislais, tariasi, supranta kitų norus, derina veiksmus). • Supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems. • Pastebi ir priima kitų draugiškumo, palankumo ženklus, gerbia kitus vaikus, išklauso jų nuomonę, iš jų mokosi.

6.6. MOKĖJIMAS MOKYTI

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ir „susitapatina“, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Juda norėdami paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus, juos patraukia, pastumia ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi ir mėgdžioja, klausia.
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus.
4 – 6 metai	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta kūrybiškai žaisti, siūlo žaidimų idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Norėdamas ką nors išmokti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. • Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina, aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Laiko save tikru mokiniu, atradėju, drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. • Kalba apie tai, ko norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. • Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pavyzdžiui enciklopedijose, žinyuose. • Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti.
Esminė nuostata		Domisi tuo, kas nauja, palankiai nusiteikęs naujoms veikloms.
Esminis gebėjimas		Savo iniciatyva pagal savo pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja, po tam tikro laiko tarpo veiklą pratęsia, kreipiasi į suaugusiųjų pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.
	7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Samprotauja apie mokymąsi mokykloje, išsako savo požiūrį į mokymąsi, jo prasmę.

	<ul style="list-style-type: none"> • Kelia nesudėtingus mokymosi tikslus ir numato, kaip jų sieks, samprotauja apie tai, kaip pavyko. • Kalba apie tai, kad sužinoti apie žmones daiktus, gamtą ir daug ko išmokti galima klausinėjant, stebint aplinką, iš spaudos ir knygų, enciklopedijų, interneto, TV ir kt. Savarankiškai susiranda nesudėtingą informaciją, klausinėja draugus, suaugusiuosius, kai reikia, prašo suaugusiųjų pagalbos. • Siūlo idėjas, ko ir kaip galima būtų mokytis kartu, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti. Mokosi iš kitų. • Apmąsto ir samprotauja, ko mokėsi, ką išmoko, ko dar norėtų išmokti.
--	---

6.7. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) link sudominusių žaislų, daiktų. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. • Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškedamas, duodamas žaislą kitam paskatina su juo žaisti, parodo „taip“ arba „ne“, išreiškdamas norus.
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja pavykusius veiksmus. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. • Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. • Veiksmais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūtis.
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nuolat ką nors energingai žaidžia, veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. • Mėgsta išbandyti naujus žaislus, žaidimus, elgtis rizikingai. • Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.
4 – 6 metai	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. • Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei. • Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. • Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo pasiūlytos veiklos jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. • Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus, kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. • Susidomėjęs ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą

		jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei, siūlo vaikams ir suaugusiajam įsitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. <ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisėkus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.
	Esminė nuostata	Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.
	Esminis gebėjimas	Savo iniciatyva pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja, po tam tikro laiko tarpo veiklą pratęsia, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.
	7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Nusiteikęs pradėti, siūlyti naują veiklą, ją užbaigti, užmegzti naują draugystę, naują kontaktą su suaugusiaisiais. Savo iniciatyva pagal savo pomėgius, interesus pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja. Nuo pradžios iki pabaigos gali atlikti ir nepatrauklią veiklą. Palankiai priima iššūkius, bando pats įveikti kliūtis. Kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

6.8. KŪRYBIŠKUMAS

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus ir taiko juos daiktų tyrinėjimui.
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.
4 – 6 metai	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Ižvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veikimo procesu ir rezultatu.
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti.
	Esminė nuostata	Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.
	Esminis gebėjimas	Savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

	7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Greitai pastebi ir renkasi tai, kas nauja, sudėtinga. • Išvelgia dar neišbandytas veiklos, saviraiškos galimybes, kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto. • Pasineria į kūrybos procesą, įsivaizduoja, fantazuoja, remiasi vidine nuojauta, turimas patirtis jungdamas į naujas idėjas, simbolius, naujus atlikimo būdus. • Pats ir kartu su kitais ieško atsakymų, netikėtų idėjų, savitų sprendimų, neįprastų medžiagų, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. • Nebijo daryti kitaip, būti kitoks, drąsiai, savitai eksperimentuoja.
--	------------	---

6.9. PROBLEMŲ SPRENDIMAS

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pakartoja nepasisėkusį veiksma, jį keičia, kad pasiektų laukiamo rezultato. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. • Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. • Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.
4 – 6 metai	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. • Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus, ar naujai sugalvotus veikimo būdus. • Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisėkus prašo suaugusiojo pagalbos.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Retsykliais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. • Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. • Nepasisėkus samprotauja, ką galima daryti toliau, arba prašo suaugusiojo pagalbos.
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. • Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. • Nepasisėkus bando keletą kartų, ieškodamas vis kitos išeities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.
	Esminė nuostata	Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.
	Esminis gebėjimas	Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.
	7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas priima natūraliai,

	<p>nusiteikęs juos įveikti.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ieškodamas, kaip susidoroti su sudėtinga veikla, kliūtimi ar problema, samprotauja apie sprendimus, jų pasekmes, pasirenka tinkamiausią sprendimą iš kelių galimų. Tariausi su kitais, drauge ieško išeities, siūlo ir priima pagalbą. • Supranta ir pasako, ar problemą gali įveikti pats kartu su kitais vaikais, ar būtina suaugusiojo pagalba.
--	---

6.10. TYRINĖJIMAS

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiai, garsais).
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. • Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusi veiksmą prašo pakartoti daug kartų.
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.
4 – 6 metai	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas juos tyrinėja, išbando (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.).
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz.: ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti) • Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz.: kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). Pasako, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. • Išskiria daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų akivaizdžius bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. • Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. • Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupa, mikroskopas). • Su suaugusiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultata, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. • Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašūs su savo artimaisiais, kuo skiriasi nuo jų. • Palygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į

		savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja.
Esminė nuostata		Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.
Esminis gebėjimas		Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą ir bandymą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.
	7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi gamtinės aplinkos tyrinėjimais (stebėjimais, bandymais). Siūlo idėjas, ką norėtų tyrinėti, išbandyti, pasirenka tai, kas labiausiai domina. Suaugusiojo padedami numato, ką reikės atlikti, pasirenka priemones, stebi ar bando, aptaria ir daro išvadas. Tai, ką sužinojo tyrinėdami susieja su tuo, ką jau žinojo, išsako savo abejones, ką dar norėtų sužinoti • Suaugusiojo padedami atlieka paprastus artimiausios socialinės aplinkos, žmonių gyvenimo, darbo, kūrybos tyrinėjimus (stebi, klausia, nupiešia, nufotografuoja, ieško informacijos įvairiuose šaltiniuose). • Stebėdami ar atlikdami bandymą stengiasi viską atlikti tvarkingai, laikytis sutartų taisyklių. Pasiūlo, kokias priemones ir kaip galima panaudoti tyrinėjant. Projektuoja, modeliuoja. Paaiškina, kad gamtą ar socialinę aplinką tyrinėti reikia atsargiai, nežalojant, neniokojant, nurodo, ko reikia saugotis gamtoje (neragauti nepažįstamų vaisių, uogų, neimti į rankas vabzdžių ir t.t.), buityje, gatvėje. • Tyrinėjimams naudoja skaitmenines technologijas (kompiuteris, mobilusis telefonas, fotoaparatas ir kt.) • Po tyrinėjimo, aptaria rezultatus ir kaip pavyko viską atlikti, ką galima buvo daryti kitaip. Tyrinėjimo rezultatus pavaizduoja piešiniu, nuotraukomis, nesudėtinga schema, pristato kitiems. • Tyrinėja susidomėję, atidžiai, stengiasi viską pastebėti. Samprotauja apie pastebėtas aplinkos objektų savybes, požymius, žmonių gyvenimo būdo bruožus, palygina, kritiškai vertina. • Atskiria dalis nuo visumos, sujungia dalis į visumą, sudaro sekas, grupuoja, klasifikuoja.

6.11. APLINKOS PAŽINIMAS

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. • Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. • Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. • Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. • Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. • Žino savo ir savo šeimos narių vardus. • Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.

4 – 6 metai	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. • Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. • Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. • Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Žino kas yra šeima, pasakoja apie ją, jos buitį, tradicijas. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. • Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, metodinį kabinetą, medicinos kabinetą ir pan. • Žino savo gatvės pavadinimą. • Įvardija kelius žinomus gimto miesto objektus. • Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. • Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. • Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. • Skiria daržoves, vaisius, uogas nusako panaudojimo maistui būdus. • Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra).
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Žino tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. • Žino savo šalies ir sostinės pavadinimą. • Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrengimai). Samprotauja apie tai, kad gaminant daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos. Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. • Žino tradicines šventes. • Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir tarp augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti ir stebėti kambarinių augalų, daržovių augimą. Žino apie naminių gyvūnų naudą žmogui ir augalų panaudojimą maistui. • Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. • Pradedą jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. • Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. • Mokosi rūšiuoti atliekas.
Esminė nuostata	<ul style="list-style-type: none"> • Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja. 	
Esminis gebėjimas	<ul style="list-style-type: none"> • Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir 	

		negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.
	7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusako miško, pievos, vandens telkinio augmenijos ir gyvūnijos būdingiausias bruožus (miške vyrauja medžiai ir krūmai, pievose – žolės; vandens telkinių augalai gali augti tik panirę ar pusiau panirę į vandenį ir pan.) • Suaugusiųjų padedamas pastebi požymius, kurie rodo augalų bei gyvūnų prisitaikymą gyventi sausumoje ar vandenyje. • Nurodo keletą gyvūnų, kurie minta tik augalais ir keletą – kurie minta kitais gyvūnais ir vadinami plėšrūnais. • Atpažįsta po keletą miško ir vandens augalų bei gyvūnų, valgomųjų grybų. • Paaškina, kad nežinomų augalų uogų ir grybų negalima ragauti, nes jie gali būti nuodingi. • Paaškina, kaip reikia prižiūrėti kambarinius ar daržo augalus, naminius gyvūnus. Nusako, iš ko ir kaip pagaminama duona, pieno produktai. • Noriai tyrinėja medžiagų savybes, daiktų sandarą ir apie tai samprotauja, aiškinasi, kodėl; pateikia tirpstančių ir netirpstančių medžiagų, vandenyje skęstančių ir neskęstančių daiktų pavyzdžių. • Domisi gamtos reiškiniais ir jų paaiškinimu (rasa, vaivorykštė, vėjas). Nusako, kaip skiriasi orai kitose pasaulio šalyse. • Paaškina, kad Saulė apšviečia ir šildo Žemę; samprotauja, kuo skiriasi planetos nuo žvaigždžių. • Tvarkingai ir saugiai elgiasi gamtoje, išvykose, noriai dalyvauja tvarkant ir puošiant aplinką. • Paaškina, kaip reikia taupyti elektrą, šilumą ir vandenį, kaip rūšiuoti šiukšles, pasakoja, kaip prie to prisideda.. • Samprotauja apie profesijos pasirinkimą, kokių savybių reikia žmonėms dirbantiems įvairius darbus. • Domisi žmonių gyvenimo būdu, jo kaita mūsų ir kitose šalyse. • Domisi savo giminės istorija, savo gimtosios vietovės ir Lietuvos žinomais žmonėmis, kultūros ir gamtos paminklais, gali apie keletą iš jų trumpai papasakoti. • Domisi aktualiais visuomeninio gyvenimo įvykiais. • Bando prisiimti atsakomybę už bendrą darbą, stengiasi prisidėti, dalyvauti mokyklos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose.

6.12. KIEKIO SUPRATIMAS IR SKAIČIAVIMAS

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	• Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia <i>yra/nėra, dar, taip/ne</i> .
	2 žingsnis	• Supranta, ką reiškia <i>vienas, dar vienas, du, daug</i> .
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Skiria sąvokas <i>mažai (vienas, du) ir daug</i>. Pradedą suprasti, ką reiškia padalinti kelis daiktus <i>po vieną, po lygiai</i>. • Geba išrikiuoti daiktus <i>į eilę</i>.
4 –	4 žingsnis	• Pradedą skaičiuoti daiktus, palyginti kelių daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus po lygiai. Supranta, kad pridėdant daiktus

		(po vieną) jų skaičius grupėje didėja, o paimant (po vieną) - mažėja. <ul style="list-style-type: none"> Pradedama vartoti kelintinius skaitvardžius <i>pirmas, antras</i>.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio, daiktų savybių, jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: <i>Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek trūksta?</i> Pastebi, kaip sudaryta daiktų/elementų seka, geba pratęsti ją 1-2 daiktais/ elementais. Pratęsdamas pasikartojančių daiktų/elementų seką, nebūtinai prisilaiko tos pačios jos sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus/elementus pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius.
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja sąvokas <i>daugiau/mažiau, po lygiai, vienu, dviem, ... daugiau/mažiau, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis</i>. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2-3 pasikartojančiais elementais.
	Esminė nuostata	Nusiteikęs pasaulio pažinimui naudoti skaičius ir skaičiavimus.
	Esminis gebėjimas	Daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį apibūdina skaičiumi, susieja skaičių su atitinkamu jo simboliu. Sudaro, palygina daiktų grupes pagal kiekį. Apibūdina daikto vietą tam tikroje daiktų eilėje. Sudaro, pratęsia įvairias sekas, randa praleistus jų narius.
	7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Pradedama suprasti ryšius tarp skaičių (pvz., kad šeši susideda iš dviejų trejetų arba iš trijų dvejetų porų). Pradedama suprasti ir vartoti žodžius: <i>sudėti, pridėti, atimti, kiek bus, kiek liks</i> ir pan. Vis geriau tam tikra tvarka išdėlioja daugiau daiktų į vieną eilę (pvz., pagal didumą, pagal spalvos intensyvumą).

6.13. FORMA, ERDVĖ, MATAVIMAI

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia juos paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti <i>didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų</i> ir pan.).
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Pradedama įsidėmėti pagrindines spalvas: raudoną, mėlyną, geltoną, žalią. Piešdamas daiktus, neprisilaiko jų dydžių santykio. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje - mažesnės kaladėlės,

4 – 6 metai		nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis - mažas, ilgas – trumpas, sunkus - lengvas, storas - plonas, toks pat, ne toks, <i>kitoks, vienodi, skiriasi</i> ir pan.
	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus. Atrenka vienodos formos, dydžio ar spalvos daiktus. Manipuliuodamas daiktais (juos vartydamas, padėdamas šalia, uždėdamas ant, įdėdamas į, atsižvelgdamas į daikto formą, dydį, spalvą) bando konstruoti, komponuoti, grupuoti. • Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydziams, dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis - mažesnis, ilgesnis - trumpesnis, storesnis - plonesnis, aukštesnis - žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. • Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) naudoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. • Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja sąvokas vienos spalvos, dvispalvis. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. • Palygindamas daiktų dydžius, naudojami sąlyginiai matavimai (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie nuotolį, atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja sąvokas ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. • Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane - už manęs, šalia manęs, kairėjemanęs ir pan. • Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas: šiandien, vakar, rytoj.
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą, tačiau plokštumos ir erdvės sąvokų dar nevartoja. Grupuoja, klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. • Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo kūno dalimi, trečiu daiktu), tačiau tūrio, talpos, masės sąvokų dar nevartoja. Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį medžiagos kiekį. Palygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.). • Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakdamas: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po; šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui; šalia vienas kito, už, prieš, tarp, viduje, išorėje ir kt. • Pradeda suvokti laiko tėkmę ir trukmę; žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.). 	

Esminė nuostata	Nusiteikęs tyrinėti aplinkos daiktus, jų ryšius ir santykius.
Esminis gebėjimas	Skiria daiktų spalvą ir formą, dydį, dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje, sieja daiktus su jų vaizdais nuotraukose, piešiniuose. Pastebi laiko tėkmės požymius. Tapatina, grupuoja, klasifikuoja daiktus. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, talpa, tūris, laikas, daiktų panašumai ir skirtumai, daiktų tarpusavio ryšiai, santykiai, padėtis vienas kito atžvilgiu.
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Skiria ir pavadina plokštumos figūras (apskritimą, skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį) ir erdvės figūras (kubą, rutulį); aplinkoje randa daiktus, savo forma primenančias šias figūras. Dėlioja didesnius surenkamus paveikslėlius; stato iš smulkesnių detalių. Pastebi figūrų savybes, bando samprotauti apie jas. Sugrupuoja daiktus pagal nurodytą požymį (dydį, formą). Pradedą suprasti, kad tas pats daiktas gali priklausyti kelioms klasėms. • Vaizduodamas ar rikiuodamas daiktus, pradeda atsižvelgti į jų dydį (pvz., piešdamas daiktus, juos išrikiuoja palei lapo kraštą nuo mažiausio iki didžiausio). Pradedą suprasti, kada vartojamos priešingas reikšmės turinčios sąvokos: mažas ir didelis, lengvas ir sunkus, šilta ir šalta ir kt. (pvz., sako „aš esu didelis, o kačiukas mažas“, bet „aš esu mažas, o namas didelis“). • Moka parodyti, kur yra greta (tačiau tik iš šonų, ne viršuje) esantys, bet nematomi objektai (pvz., laukujos durys, sodas). Žaisdami naudojami vis didesne erdve.

6.14. SAKY TINĖ KALBA

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<p>Klausymas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įdėmiai klausosi suaugusiojo. • Supranta elementarius kalbinančiojo klausimus ir prašymus. • Skiria griežtą ir malonų kalbinančio suaugusiojo kalbėjimo toną. • Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. • Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. • Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. • Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmais atsakyti į klausimus. • Kalbėjimas. • Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. • Vartoja kelis trumpus žodelius objektų, veiksmų įvardijimui, norų išsakymui, tai palydėdamas judesiu.
	2 žingsnis	<p>Klausymas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi ir supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, reaguodamas kalba, mimika, gestais. • Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. • Klausosi ir supranta nesudėtingus trumpus tekstus: žaidinimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus. • Supranta su dienotvarke susijusius paaiškinimus, prašymus,

4 – 6 metai		<p>elementarius klausimus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Išklauso ir supranta elementarius vienas po kito išsakomus nurodymus. • Kalbėjimas. • Dviejų trijų žodžių sakiniais kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. • Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmais, mimika ir pantomimika • dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. • Noriai dalyvauja pokalbiuose. • Kartoja, suaugusiam padedant, girdėtus trumpus kūrinėlius.
	3 žingsnis	<p>Klausymas. Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių. Klausosi naujų žodžių ir bando juos suvokti. Išklauso ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius nurodymus.</p> <p>Kalbėjimas. 3-4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Kalba ir klausinėja apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus, pats klausia. Kartu su suaugusiuoju dainuoja daineles, deklamuoja eilėraštkus, užbaigia žinomų pasakų, eilėraštkų frazes. Sako „ačiū“, „prašau“. Domisi televizijos laidelėmis vaikams, kalba apie jas.</p>
	4 žingsnis	<p>Klausymas. Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų ir dainuojamų kūrinėlių literatūrine kalba ir tarmiškai. Pradedama išklausti suaugusiųjų ar vaiką, jam sakantį, kalbantį, aiškinantį. Reaguoja į nurodymus.</p> <p>Kalbėjimas. Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba (pasakoja) apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, jaučia ir jautė, veikia ir veikė, vartodamas paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius, elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. Deklamuoja trumpus eilėraštkus, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžius, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika. Žaidžia garsais ir žodžiais.</p>
5 žingsnis	<p>Klausymas. Klausosi įvairaus turinio tekstų apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius (publicistinių, enciklopedinių, informacinių), klausosi gyvai, įrašų. Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose trumpuose žodžiuose. Klausydamas skaitomo ar pasakojamo teksto, klausinėja.</p> <p>Kalbėjimas. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis,</p>	

	<p>tautos gyvenimu, gamtos reiškiniams. Pasakoja, kalbasi apie matytus filmukus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja, dainuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.</p>
6 žingsnis	<p>Klausymas. Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų, dviprasmybių, frazeologizmų bendrine kalba ir tarpe. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Seka ir suvokia knygelės, pasakojimo, pokalbio eigą, supranta ir interpretuoja. Kalbėjimas. Kalba natūraliai atliepdamas bendravimo situaciją, vartodamas vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie išgirstą, matytą, sugalvotą, pajaustą. Pasakoja, kalba apie savo patirtį, norus, svajones, problemų sprendimą, svarstymus, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytą ir girdėtą per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuriam ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinius, žaidžia prasmingais ir beprasmybiškais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą intonacijas ir kt.</p>
Esminė nuostata	Nusiteikęs išklausti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.
Esminis gebėjimas	Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreikšdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.
7 žingsnis	<p>Klausymas. Nepertaukdamas klausosi draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, komentarų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Klausosi ir supranta perkeltines kalbėjimo prasmes: dviprasmybes, absurdiškumą, žumorą, fantazijas, palyginimus, žodžių daugiareikšmiškumą. Išgirsta ir įvardija skirtumus tarp literatūriškai ir tarmiškai tariamų garsų, skaitomų žodžių. Išklauso ir supranta 3-4 dalių verbalinę instrukciją, nurodymus. Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. Seka ir suvokia pokalbio, pasakojimo, skaitomo kūrinio eigą. Klausosi TV ir radijo laidų vaikams. Kalbėjimas. Kalba, pasakoja apie patirtą (nutikimus, susitikimus, įspūdžius, veiklą) įvykių</p>

	<p>eilės seka.</p> <p>Kalbasi apie tai, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti.</p> <p>Pasakoja kelių įvykių istorijas, pasakojimą palydi pantomima.</p> <p>Kalbasi apie spausdinių iliustracijas, fotoalbumų nuotraukas, skelbimus, simbolius gatvėse, parduotuvėse ir kt., apibūdina, aiškina.</p> <p>Pagal taisykles kalbasi telefonu.</p> <p>Paaiškina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi. Nusako žaidimo, veiklos taisykles.</p> <p>Girdėtų kūrinių kalbinės raiškos elementus vartoja pokalbiuose, svarstymuose, erziniuose ir kt. Atpasakodamas kūrinį, vartoja įprastus kūrinio pradžiai ar pabaigai išsireiškimus.</p> <p>Žaidžia kalba: rimais, ritmais, kuria naujus žodžius.</p>
--	---

6.15. RAŠYTINĖ KALBA

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<p>Skaitymas.</p> <p>Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius.</p> <p>Pozityviai reaguoja į knygelių skaitymą / vartymą kartu su suaugusiais.</p> <p>Rašymas.</p> <p>Stebi rašančius, domisi įvairiais rašikliais.</p>
	2 žingsnis	<p>Skaitymas.</p> <p>Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradedą atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai.</p> <p>Žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo.</p> <p>Reaguoja į skaitomą tekstą rankų / kojų judesiais, veido raiška, emocijomis.</p> <p>Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius.</p> <p>Rašymas.</p> <p>Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape.</p>
	3 žingsnis	<p>Skaitymas.</p> <p>Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas „Paskaityk“.</p> <p>Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina.</p> <p>Pradedą pažinti aplinkoje esančius simbolius.</p> <p>Rašymas.</p> <p>Įvairiais rašikliais keverzoja vertikalias ir horizontalias keverzones.</p>
4 – 6 metai	4 žingsnis	<p>Skaitymas.</p> <p>Domisi skaitymu.</p> <p>Ima suprasti, kad skaityti visada malonu.</p> <p>Vaizduoja, kad „skaito“ knygą, kuri jam buvo skaityta.</p> <p>„Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus.</p> <p>Rašymas.</p> <p>Domisi ne tik įvairiais rašikliais bet ir kompiuteriu.</p> <p>Keverzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės.</p> <p>Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus), pradeda jais manipuluoti įvairioje veikloje.</p>
	5 žingsnis	<p>Skaitymas.</p> <p>Domisi abėcėlės raidėmis.</p>

	<p>Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta aplinkoje matomų spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. Rašymas. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles. Supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Kopijuoja raides, paprastus žodžius. Bando rašyti raides, pradėdami savo vardo raidėmis. Kompiuteriu spausdina savo vardą, trumpus žodelius.</p>
6 žingsnis	<p>Skaitymas. Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tektais. Domisi iliustracijomis, ieško jose teksto pagrindimo. Pradedą suprasti ryšį tarp knygos teksto ir asmeninės patirties. Supranta nesudėtingų tekstų siužetą. Supranta paprastą informaciją. Domėdamasis spausdintu tekstu klausinėja. Supranta, kad garsas siejasi su raide, o raidės sudaro žodį. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Pradedą skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. Rašymas. Supranta rašymo tikslus. Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Kompiuteriu rašo raides, žodžius.</p>
Esminė nuostata	Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.
Esminis gebėjimas	Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.
7 žingsnis	<p>Skaitymas. Gerbia ir tausoja knygas, kitus spaudinius (kalendorius, žurnalus ir kt.) Supranta knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas (viršelis, titulinis lapas, autorius, pavadinimas ir kt.). Imituodamas skaitymą, pagal knygos iliustracijas kuria pasakojimą, panašų į girdėtą skaitant. Imituodamas skaitymą, kuria savo pasakojimą, susijusį su patirtimi, fantazuoja. Atpažįsta ir pavadina keletą įvairių šriftu parašytų raidžių (didžiųjų ir mažųjų, spausdintų ir rašytinių). Atpažįsta ir pavadina kelis skiriamuosius ženklus (klaustuką, šauktuką,</p>

	<p>tašką).</p> <p>Teisingai įvardija puslapį, sakinį, žodį, raidę.</p> <p>Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius (savo vardą, artimųjų vardus, adresą ir kt.).</p> <p>Rašymas.</p> <p>Piešiniu, rašinėjimais, raidėmis atvaizduoja savo patirtį, išgyvenimus, norus.</p> <p>Piešiniuose, po darbėliais, įvairiuose laiškeliuose, pranešimuose ar kvietimuose rašo atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius.</p> <p>Rašo nepaisydamas žodžių darybos ir jų dėstymo eilutėje ar puslapyje taisyklių.</p>
--	---

6.16. FIZINIS AKTYVUMAS

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiom kojom, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Rideną, meta, gauda, spiria kamuolį.
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Pastovi ant vienos kojos (3-4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25 – 30 cm.) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsisirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gauda, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.
4 – 6 metai	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn – žemyn nesilaikant už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Eina pristatant pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keliant kelius, atliekant judesius rankomis, judant vingiais. Bėgioja

		vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojom vietoje ir judant pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. • Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Meta, spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.
	6 žingsnis	• Eina ratu, poroje, prasilenkiant, gyvatėle, atbulomis, šonu. Bėga pristatomu ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judant pirmyn, šoka į toli, į aukštį. Važiuoja dviračiu. • Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus.
	Esminė nuostata	Noriai, džiaugsmingai juda.
	Esminis gebėjimas	Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėjakoordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai, atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.
	7 žingsnis	• Eina keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje. Bėga derindamas du ar daugiau judesių (bėga ir varosi, spiria kamuolį, bėga ir mojuoja rankomis, kaspinais). Šokinėja derindami du skirtingus rankų ir kojų judesius (šoka per virvutę, „klases“). • Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai, kerpa gana tiksliai, sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. Tiksliai kopijuoja formas, raides. Meta ir kartais pataiko kamuolį į krepšį, vartus, taikinį.

6.17. KASDIENINIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	• Bando valgyti ir gerti iš puodelio savarankiškai.
	2 žingsnis	• Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. • Jaučia, kada nori tuštintis ir šlapintis, kartais tai parodo mimika, ženklais arba pasako. • Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. • Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. • Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.
	3 žingsnis	• Valgo ir geria savarankiškai. Pradedą naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. • Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. • Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia. • Padedamas bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. • Padeda vieną kitą daiktą į vietą.
4 – 6 metai	4 žingsnis	• Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. • Dažniausiai savarankiškai naudojasi tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs.

		<ul style="list-style-type: none"> • Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. • Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. • Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų. • Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojasi stalo įrankiais. Domisi, kuris maistas sveikas ir naudingas. Serviruoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. • Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. • Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą • Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai. • Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. • Stengiasi saugoti save ir kitus.
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą - kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviruoja ir tvarko stalą. • Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. • Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą • Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. • Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. • Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais.
	Esminė nuostata	Noriai įvaldo sveikam kasdieniniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.
	Esminis gebėjimas	Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojasi tualetu. Prižiūri savo išorę: prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.
	7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo tvarkingai, jaučia, kada alkanas, kada pasisotino, geria pakankamai vandens. Stengiasi valgyti įvairų maistą. Įvardija kelis maisto produktus, kuriuos valgyti sveika, ir kelis, kuriuos reikėtų riboti. Savarankiškai serviruoja ir tvarko stalą. • Savarankiškai, tvarkingai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna. Suaugusiųjų padedamas arba savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. • Dažniausiai savarankiškai ar priminus plaunasi rankas, prausiasi, šukuojasi. • Kad būtų sveikas, stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. • Savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. • Savarankiškai laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje.

6.18. ESTETINIS SUVOKIMAS

	Žingsniai	Pasiekimai
0	1 žingsnis	• Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emocionaliai kalbinamas suaugusiojo,

4 – 6 metai		kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.
	2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos vaizdus, dailės kūrinius, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.
	3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta (suklūsta, rodo)kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinių objektus. • Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygielių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. • Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.
	4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygielių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales • Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai)klausydami ir stebėdami skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. • Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti. • Paklaustas pasako savo nuomonę kuris muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis, drabužis, žaislas gražesnis. Reaguoja į kitų vertinimus.
	5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Supranta ir pakomentuoja kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, vaizduodamas dailės darbeliu, ką vaizduoja savo kūriniuose. • Mėgaujasi meninės veiklos eiga, muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. • Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlių, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.
	6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko vaidino, piešė. • Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba. • Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą mintį, kodėl gražu.
Esminė nuostata	Domisi, gėrisi, grožisi aplinka, meno kūrinių, menine veikla.	
Esminis gebėjimas	Jaučia, suvokia ir apibūdina elementarius muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno ypatumus, grožisi meno kūrinių, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, žavisi aplinkos grožiu, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais, pastebėjimais vertinimais.	

	7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nori matyti ir kurti grožį aplinkoje, kūrybinėje ir kasdieninėje veikloje. • Atpažįsta ir pasakoja apie muzikoje, šokyje, vaidinime, vizualiajame mene vaizduojamus gamtos, aplinkos, žmonių gyvenimo įvykius, objektus. Išsako samprotavimus apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamų įvykių kaitą, veikėjams būdingus bruožus, kilusius vaizdinius, potyrius. • Pasakoja, aiškina, ką pats sukūrė, kaip kūrė. • Pastebi, kas gražu ir stengiasi tai panaudoti savo meninėje raiškoje. • Pasako, kurių kūrinių malonu klausyti ir žiūrėti, o kurių nesinori klausyti, nemalonu žiūrėti. Reiškia savo nuomonę, kodėl gražu. • Domisi kitų kūrybinėmis idėjomis, sumanymais, geranoriškai juos komentuoja.
--	------------	--

6.19. MENINĖ RAIŠKA

	Žingsniai	Pasiekimai
0 – 3 metai	1 žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas suklusdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas judėti arba krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į judesius, muzikos garsus, balso intonacijas, išraiškingą mimiką sutelkdamas žvilgsnį, nustodamas judėti arba pradėdamas judėti <p>Žaidinimai/vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. <p>Vizualinis menas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Storą pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių kryptių linijų brėžius, dėmes). • Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto.
	2 žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, mėgdžioja suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų-trijų garsų melodijas ar daineles. Spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu. <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mėgdžioja žaidinimų judesius, spontaniškai žaidžia rankų ir kojų judesiais reaguodamas į muziką. <p>Žaidinimai/vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina). <p>Vizualinis menas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spontaniškai keverzoja „rankų judesiu“ piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis), dailės priemonės paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais (tirštais dažais, minkšta tešla),

4 – 6 metai		<p>siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).
	3 žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Susidomėję klausosi dainų, instrumentinių kūrinėlių, emociškai jas suvokia (šypsosi, džiaugiasi, ploja rankom, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan.). • Vienas ir kartu su kitais dainuoja dviejų-keturių garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. • Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelių, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais. Juda pagal muziką: žingsniuoja, bėga, apsisuka, kūno judesiais imituoja kai kurių gyvūnų judesius. • Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. • Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. • Šoka spontaniškai kurdamas dviejų-trijų natūralių judesių (eina, pritūpia, pasisuka ir kt.) seką. <p>Žaidimai/vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmiais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. <p>Vizualinis menas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Brėžia įvairias linijas, formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo keverzonėse išvelgia daiktus ar įvykius. • Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo su jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.
	4 žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klauso gamtos garsų, trumpų vokalinių ir instrumentinių kūrinių, juos tyrinėja ir elementariai komentuoja, emociškai reaguoja į muzikos nuotaiką. <p>Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, gričiau, lėčiau).</p> <p>Žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelių, atlikdami keletą nesudėtingų judesių: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus „kūno“, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Improvizuoja skanduodami, plodami, trepsėdami, stuksendami, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. <p>Šokis</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų-keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. • Šoka spontaniškai kurdamas trijų-keturių natūralių judesių seką. <p>Žaidimai/vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia keletą judesių, veiksmų, vaizduojančių veikėją, spontaniškai reiškia emocijas. <p>Vizualinis menas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Patirtį išreiškianaudodamas įvairias linijas, jų derinius, dėmes, geometrines ir laisvas formas, spalvas, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. • Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgiamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.
5 žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, „gyvos“ muzikos. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinus. <p>Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, teisingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti.</p> <p>Eina rateliu, žaidžia muzikinius žaidimus, šoka lietuvių liaudies, originalios kūrybos šokius su skirtingo tempo dalimis. Savarankiškai sumažina ir padidina ratelį, šoka bėgamuoju žingsniu.</p> <p>Ritminiais, melodiniais, „gamtos“, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. Improvizuoja, kuria judesius rateliui, žaidimui. <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių-šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. • Šoka improvizuotai kurdamas penkių-šešių natūralių judesių seką reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus). <p>Vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtodamas vyksmą, dialogus, monologus, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudomas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3-4 veiksmų seką,

		<p>vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką.</p> <p>Vizualinis menas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Savo emocijas, patirtį, išpūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. • Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).
6 žingsnis		<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Emocingai klausosi įvairaus stiliaus muzikos kūrinių. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Pasako kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. <p>Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas pakankamai tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydami į savo ir draugų dainavimą.</p> <p>Eina ratelių, šoka šokius ratu, vienoje linijoje, su įvairiais žingsniais ir elementais (šoninis, pakaitinis žingsniai, dvigubas ratelis ir kt.). Tyrinėja judesių grakštumą, plastiškumą. Šokdami džiaugiasi tarpusavio bendravimu.</p> <p>Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2-3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir „orkestre“, seka „dirigento“ judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. • Šoka improvizuotai kurdamas septynių-aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreikšdamas erdvės (aukštai-žemai) ir laiko (greitai-lėtai) elementus. <p>Vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocijas būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius perteikia veikėjo mintis, emocijas. <p>Vizualinis menas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafinais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kuria bendrus dailės darbus. • Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja mišriomis dailės technikomis, skaitmeninėmis technologijomis (skaitmeninio piešimo

		programos, fotografija).
Esminė nuostata		Jaučiameninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.
Esminis gebėjimas		Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.
	7 žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> Klausosi kompozitorių ir liaudiškos muzikos kūrinių. Pasako kai kuriuos klausytų kūrinių autorius ir atpažįsta liaudiškos muzikos kūrinius. Tyrinėja melodijos judėjimo kryptį, dermę, atlikimo rūšis. <p>Išraiškingai, skambiu, natūraliu balsu dainuoja dainas a capella ir su instrumentiniu pritarimu. Dainuoja oktavos ribose solo, ansamblyje ir visa grupe. Tyrinėja balso skambėjimo ypatumus dainuodami su žodžiais ir be jų, žaisdami įvairius žaidimus.</p> <p>Improvizuoja, šoka, eina ratelių pagal skirtingą muzikos charakterį, muzikos tempą, muzikines frazes, šokio dalių kaitą. Savarankiškai pradeda šokti po muzikinės įžangos. Smagiai, lengvai, išraiškingai šoka su priemonėmis ir be jų, gerai orientuojasi erdvėje, tyrinėja savo ir draugų judesių plastiškumą.</p> <p>Noriai, džiugiai groja ir improvizuoja gamtos daiktai, savos gamybos vaikiškais muzikos instrumentais. Groja ritmiškai, aiškiai, taisyklingai sėdi, laiko instrumentą (būgnelį, trikampį, molio švilpynę ir kt.) ir pritaria dainoms, šokiams, rateliams, muzikiniams žaidimams.</p> <ul style="list-style-type: none"> Kuria ritmus ir melodijas dainoms, judesius rateliams, šokiams, improvizuoja muzikos instrumentais pagal savo sugalvotą ar suaugusiojo pasiūlytą temą. <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas šokamuosius žaidimus, šokdamas ratelius, natūralių judesių autorinius šokius savitai reiškia nuotaikas. Kuria natūralių judesių trumpą šokį, reaguodamas į muziką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreikšdamas šokio elementus (erdvę, laiką ir energiją). <p>Vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką, pasiūlytą meninę ar ugdomąją situaciją, bendradarbiauja su kitu vaidinimo veikėju. Improvizuoja dialogą, nuoseklią veiksmų seką, laisvai, su pasitikėjimu atskleidžia veikėjų norus, emocines būsenas. Naudoja charakteringas balso intonacijas, judesius, aprangos detales, prireikus – menamus ar tikrus reikmenis, dekoracijas. Žaidžia muzikinius žaidimus ir ratelius, vaizduodamas veikėjų bendravimo sceneles. <p>Vizualinis menas</p> <ul style="list-style-type: none"> Drąsiai įgyvendina savo kūrybinius sumanymus. Numato galimą sumanymo realizavimo seką bei rezultatą. Įvairiai varijuodamas spalvų, linijų bei formų junginiais ir deriniais, išryškindamas detales pasakoja apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus, įsivaizduojamus įvykius, istorijas. Kurdamas bendrus darbus bando derinti savo sumanymus ir veiksmus su kitų. Kūrybiškai panaudoja tradicines ir netradicines medžiagas, priemones, techniką sumanymui įgyvendinti. Bando kurti naudodamiesi skaitmeninio piešimo ar kitomis kompiuterinėmis programomis, skaitmeninėmis priemonėmis.

7. SUSIRŪPINIMO ŽENKLAI, INFORMUOJANTYS APIE PAGALBOS POREIKĮ

Susirūpinimo ženklais vadinami saviti vaiko veiklos būdai žaidžiant, mokantis ir tyrinėjant aplinką, kurie liudija apie vaikui išskylančius ugdymosi sunkumus ir informuoja auklėtojus apie būtinumą atidžiau stebėti vaiko veiklas, bendravimą bei ieškoti metodų, kurie padėtų vaikui išsiugdyti jo galimybes atitinkančius gebėjimus.

Žemiau pateikiamoje lentelėje „Ženklai, kurie gali kelti susirūpinimą“, vadovaujantis įprastos raidos vaikui būdingų pasiekimų amžiaus tarpsniuose aprašymu, atkreipiamas dėmesys į skirtumus: gebėjimų stoka, neįprastą elgesį ar emocijas, kurios gali reikšti pedagogo arba specialistų pagalbos poreikį. Susirūpinimą keliančių ženklų aprašas, turėtų padėti auklėtojui pastebėti vaikus, kurių raidos ypatumai reikalauja labiau individualizuoti ugdymą, ypač tais atvejais, kai vaikui nėra (ar dar nėra) nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai. Išsamesnės rekomendacijos pateikiamos „Ikimokyklinio ugdymo turinio programų rengimo metodinėse rekomendacijose“.

Ženklai, kurie gali kelti susirūpinimą

Amžius	Ženklai
1,5 metų vaikas	Savarankiškai nevaikšto Žaisdamas netyrinėja daiktų, tik jais manipuliuoja, deda juos į burną Nemėgsta būti artimųjų apkabinamas, glaudžiamas - priešinasi, traukiasi Nemėgdžioja kito žaidžiančio vaiko judesius Neparodo paveikslėlių knygoje įprastų daiktų, kai kas nors juos įvardija Kalbinamas nerodo emocijų arba, priešingai, susierzina, nesišypso Blogai girdi ar mato
2 metų vaikas	Vis dar vaikšto netvirtai, nors pradėjo vaikščioti prieš 6 ar daugiau mėnesių Negeba parodyti pagrindinių namų apyvokos daiktų ir svarbiausių kūno dalių Nevykdo vieno veiksmo nurodymų (pvz., prašau paduoti kaladėlę) Nevartoja gestų arba kalbos, norėdamas atkreipti dėmesį į daiktą ar veiksmą „Neįgarsina“ savo norų bent vienu savitu žodžiu ar dviejų žodžių junginiais Nežaidžia jokių imitacinių žaidimų Nemėgdžioja suaugusiųjų veiksmų (pvz., neima iš spintelės indų, nesiekia maišyti tešlos kartu mama) Neatsiliepia į savo vardą atsisukdamas Netyrinėja aplinkos ir ja nesidomi Blogai girdi ar mato
3 metų vaikas	Dažnai griūva ir/ar sunkiai (įsikibę, neužtikrintai) lipa laiptais Nerangiai manipuliuoja smulkias daiktais Nesupranta įprastų kasdienių prašymų, pvz. „Padėk batukus į vietą“ Kalbėdamas nevartoja 2 – 3 žodžių sakinių (pvz., vietoj „noriu pieno“ sako „pieno“) Nesidomi kitais vaikais Nedalyvauja imitaciniuose žaidimuose Savarankiškai nenusivelka atsagstyto švarkelio ar paltuko Vis dar šlapinasi į kelnytes, nors buvo mokomas sėsti ant puoduko Kalbėdamas nereguliuoja balso stiprumo (kalba pernelyg garsiai arba pernelyg tyliai, nepriklausomai nuo situacijos) Blogai girdi ar mato
4 metų	Nerangiai juda ir manipuliuoja paprastais įrankiais, pvz., šaukštu, šakute ir

vaikas	<p>pan. Sunkiai vykdo žodinius nurodymus Kalba neaiški ir ją sunku suprasti Demonstruoja ypatingą užsispyrimą, kuris gali pereiti net į agresyvių elgesį Vis dar labai verkia ir stveriasi už tėvų ar globėjų, kai šie nori išeiti Nesidomi žaidimais su kitais vaikais ir žaidžia vienas Žaisdamas grupiniame žaidime, nesilaiko taisyklių, vadovaujant vyresniesiems vaikams ar suaugusiems Nesisaugo aplinkoje esančių kliūčių (aštrų kampų, atvirų laiptų) Negeba įvykdyti dviejų veiksmų nurodymo (prašau paimti puoduką ir pastatyti ant stalo) Nesudeda paveikslėlio iš 2 dalių Negeba nubrėžti linijos pagal pavyzdį Blogai girdi ar mato</p>
5 metų vaikas	<p>Juda nerangiai: klumpa, griūva, neišlaiko pusiausvyros, pan. Nerangiai naudojami pieštuku ir kasdieniais buities įrankiais Dažnai ar nuolat elgiasi agresyviai Pernelyg drovus, baugštus ar emociškai labilus (nuolat besikeičiančios, ne visada adekvačios emocijos) Nei namuose, nei darželyje nevykdo nurodymų Lyginant su kitais vaikais, lengvai išsiblaško ir sunkiai sukaupia dėmesį Mažai domisi kitų vaikų žaidimais ir prie jų neprisijungia Negali susieti paprastų pavienių įvykių (nesuvokia priežasties-pasekmės ryšio) Nekalba sudėtiniais sakiniais Kalba sunkiai suprantama dėl neaiškios tarties ar neteisingos gramatinės struktūros Sunkiai supranta ir įsimena sąvokas Visai nevirtuoja apibendrinančių žodžių (žaislai, gyvuliukai) Nesuvokia priežasties ir pasekmės ryšio: neatsako į klausimą „kodėl?“ apie nesudėtingus įvykius Nesudeda paveikslėlio iš 3 – 4 dalių Blogai mato ar girdi</p>
6 metų vaikas	<p>Sunkiai eina ištisine linija Nelipa laiptais Paklaustas nepasako apie savo jausmus (linksma, pykstu, liūdna) Žaisdamas nemėgdžioja suaugusiųjų veiksmų („...taip kaip tėvelis“, „...taip kaip mamytė“) Nesuranda sau užsiėmimų Nenumato galimų pavojų (pvz., nesustoja prie gatvės prieš ją praeidamas, nesisaugo atvažiuojančio transporto) Nerūšiuoja daiktų pagal vieną požymį Nepasako savaitės dienų, nors buvo to mokomas Nenusako paprastų veiksmų sekos Paveikslėlyje neranda nelogiškumo (pvz., vasarą vaikai leidžiasi nuo kalnelio rogutėmis) Negeba papasakoti paprastų kasdienių įvykių Blogai girdi ar mato</p>

Literatūra

Užsienio valstybių pasiekimų aprašai/standartai.

1. Framework Plan for the Content and Tasks of Kindergartens. Norwegia. 2006. Prieiga per internetą: <<http://www.regjeringen.no/en/dep/kd/documents/legislation/regulations/2011/framework-plan-for-the-content-and-tasks.html?id=631906>>
2. Guide to pre-primary curriculum: parent booklet. Education bureau. Curriculum development institute. 2007. Prieiga per internetą: < <http://www.edb.gov.hk/attachment/en/curriculum-development/major-level-of-edu/preprimary/parenteng-internetsep2011.pdf>>
3. Milestones of Child Development. A Guide to Young Children's Learning and Development from Birth to Kindergarten. Virginija, Richmond, 2008.
4. National Childhood Care and Education Curriculum Guide. Government of the Republic of Trinidad and Tobago Ministry of Education. 2006. Prieiga per internetą: <http://www.moe.gov.tt/Docs/Policies/ECCE/DRAFT_NATIONAL_CURRICULUM_GUIDE.pdf>
5. National Standarts. New Zealand. 2007. Prieiga per internetą: <<http://www.minedu.govt.nz/parents/yourchild/progressandachievement/nationalstandards/introduction/faqsnationalstandards.aspx>> <<http://nzcurriculum.tki.org.nz/National-Standards/Key-information/Questions-and-answers>>
6. Pre-Birth to Three. Positive Outcomes for Scotland's Children and Families. National Guidenes, 2010. Prieiga per internetą: <<http://www.educationscotland.gov.uk/thecurriculum>>
7. Schola Europaea. Early Education Curriculum. Brussels. 2011. Prieiga per internetą: <http://www.schola-europaea.eu/ELC/documents/EN_EARLY_CURRICULUM.pdf>
8. Supporting learning and development through assessment. Aistear: the Early Childhood Curriculum Framework. 2009. Prieiga per internetą: <http://www.ncca.biz/Aistear/pdfs/Guidelines_ENG/Assessment_ENG.pdf>

Užsienio valstybių ikimokyklinio ugdymo(si) programos.

1. Aistear: The Early Childhood Curriculum Framework. Dublin City Childcare Focus Group. 2009. Prieiga per internetą: <http://www.dublin.ie/uploadedFiles/City_Development_Board/Focus_Groups/Arlene%20Forster%20-%20Aistear%20the%20Early%20Childhood%20Curriculum%20Framework.pdf>
2. National Core Curriculum for Basic Education 2004. Finnish National Board of Education. Prieiga per internetą: <http://www.oph.fi/download/47671_core_curricula_basic_education_1.pdf>
3. National Curriculum Guidelines on Early Childhood Education and Care in Finland (ECEC). 2005. STAKES. Second, reviewed version. Original 2003. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/267671cb-0ec0-4039-b97b-7ac6ce6b9c10>
4. Portage ankstyvojo ugdymo programa. Į lietuvių kalbą vertė ir adaptavo V. Gevorgianienė, J. Pipko. 1994.
5. Te Whariki, Early Childhood Curriculum. 2003. Prieiga per internetą: <<http://www.educate.ece.govt.nz/learning/curriculumAndLearning/TeWhariki.aspx>>
6. The National Core Curriculum for Preschool Education in Finland 2000. The Ministry of Education in Finland. http://www.oph.fi/download/123162_core_curriculum_for_pre_school_education_2000.pdf
7. The New Zealand Curriculum. Ministry of Education. Wellington: Learning Media. 2007. Prieiga per internetą: <<http://nzcurriculum.tki.org.nz/Curriculum-documents/The-New-Zealand-Curriculum>>

Ikimokyklinio ugdymo būklės tyrimai.

1. Ankstyvasis vaikų ugdymas ir rūpyba Europoje: socialinio ir kultūrinio nelygyateisiškumo problemų sprendimas. EURYDICE. 2009. Prieiga per internetą: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/098LT.pdf>
2. IEA TIMSS 2011 ir IEA PIRLS. 2011 tyrimai. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/TIMSS%20ir%20PIRLS%202011_%20ministrui%20_2012-12-11.pdf>
3. Ikimokyklinio ugdymo kokybė. Švietimo problemos analizė. ŠMM, 2012, rugsėjis Nr. 13 (77), ISSN 1822-4156.
4. Ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo dermė. Tyrimo ataskaita. 2012. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/uploads/files/dir574/dir28/dir1/15_0.php>
5. Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo turinio ir jo įgyvendinimo kokybės analizė. Tyrimo ataskaita. 2009. Prieiga per internetą: <<http://www.upc.smm.lt/projektai/pletra/Tyrimai/VPU%20tyrimo%20>>

- [ataskaita/Ikimokyklinio,%20priesmokyklinio%20ugdymo%20turinio%20ir%20jo%20%20igyvendinimo%20kokybes%20analize%20Tyrimo%20ataskaita%202009%2011%2005.pdf>](#)
6. Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo vadybos kokybės vertinimas. Tyrimo ataskaita. 2009. Prieiga per internetą: <<http://www.upc.smm.lt/projektai/pletra/Tyrimai/J.%20Ruskaus%20tyrimo%20ataskaita/Ikimokyklinio,%20priesmokyklinio%20ugdymo%20vadybos%20kokybes%20vertinimas%20Tyrimo%20ataskaita2009%2008%2031.pdf>>
 7. Ikimokyklinis ugdymas: ką apie jo poveikį vaiko raidai sako tyrimų duomenys? Trumpa švietimo problemos analizė. ŠMM, 2011, birželis Nr. 4 (54), ISSN 1822-4156.
 8. Schulman K. (2005). *Overlooked Benefits of Prekindergarten*. New Brunswick, NJ: National Institute for Early Education Research. Prieiga per internetą: <<http://nieer.org/resources/policyreports/report6.pdf>>
 9. Schweinhart L., 2008 OECD (*Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos*) 2008 m. spalio mėn. Briuselyje Europos Komisijos organizuotame simpoziume pristatyto longitudinalio tyrimo rezultatai. Prieiga per internetą: <http://www.szemeneliai.lt/failai/patirtis/Aktualus_ankst_ugd_klaus.pdf>
 10. Tarptautinis skaitymo gebėjimų tyrimas. PIRLS, 2011. Ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/PIRLS2011.pdf>

Vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymąsi reglamentuojantys teisės aktai.

1. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. Dėl mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo. 2011 m. balandžio 11 d. Nr. V-579. Valstybės žinios, 2011-04-13, Nr. 45-2121.
2. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. Dėl mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskirus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymo skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo. 2011 m. rugsėjo 30 d. Nr. V-1775. Valstybės žinios, 2011-10-11, Nr. 122-5769.
3. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo. 2011 m. rugsėjo 30 d. Nr. V-1795. Valstybės žinios, 2011, Nr. 122 -5771.
4. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. Dėl psichologinės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo. 2011 m. liepos 5 d. Nr. V-1215. Valstybės žinios, 2011-07-15, Nr. 88-4220.
5. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo. 2011 m. liepos 8 d. Nr. V-1228. Valstybės žinios, 2011-07-20, Nr. 92-4395.
6. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. Dėl Specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašo patvirtinimo. 2011 m. liepos 8 d. Nr. V-1229. Valstybės žinios, 2011-07-20, Nr.92-4396.
7. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas. Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo, 2011 m. liepos 13 d. Nr. V-1265/V-685/A1-317. Valstybės žinios, 2011, Nr. 93 - 4428.
8. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281. Valstybės žinios, 2011, Nr. 38-1804.
9. LR Vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metų plano patvirtinimo“. 2005 m. vasario 17 d. Nr. 184.
10. Policy guidelines on Inclusion in education. UNESCO, 2009. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849r.pdf>>.

Strateginiai Lietuvos ir Europos švietimo dokumentai.

1. 2009 m. lapkričio 26 d. Tarybos išvados dėl vaikų iš migrantų šeimų švietimo. Europos sąjungos institucijos ir organų pranešimai (2009/C 301/07). Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2009 12 11. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:301:0005:0008:LT:PDF>>
2. Ankstyvasis vaikų ugdymas ir rūpyba Europoje: socialinio ir kultūrinio nelygiateisiškumo problemų sprendimas. Europos komisija. Dokumentą paskelbė ES Švietimo, garso bei vaizdo ir kultūros vykdomoji agentūra [Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA P9 Eurydice)].

- Briuselis, 2009. Prieiga per internetą: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/098LT.pdf.
3. Commission staff working paper. Brussels, SEC (2011) 928 final.
 4. EURYDIKE. The Information network on education in Europe. → Eurybase. The Information database on education systems in Europe. European Commission: Retrived on April 2007. Prieiga per internetą: http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/DB_Eurybase_Home
 5. European Strategic Framework for Education and Training („ET 2020“). Language learning at pre-primary school level: making it Efficient and sustainable A policy handbook. Commission staff working paper. Brussels, 7.7.20 11 SEC (2011) 928 final. Prieiga per internetą: <http://www.scribd.com/doc/53448360/Ue-2011-Progress-Towards-the-Common-European-Objectives-in-Education-and-Training-2010-2011>
 6. Europos bendrijų komisija. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Briuselis, 3.7. (2008), 865. Prieiga per internetą: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0425:FIN:LT:PDF>
 7. Europos bendrijų komisija. Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos parlamentui. Europos švietimo ir mokymo sistemų veiksmingumas ir teisingumas. Briuselis, 8.9.2006, KOM (2006) 481.
 8. Europos Komisijos Komunikatas „Gebėjimų ugdymas XXI amžiuje: Europos bendradarbiavimo mokyklų klausimais darbotvarkė“ (Briuselis, 3.7.2008).
 9. Europos Komisijos Komunikatas: „Ankstyvasis ugdymas ir priežiūra. Kaip padėti mūsų vaikams kuo geriau pasirengti ateičiai“ (Briuselis, 2011.2.17 KOM(2011) 66).
 10. Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcija. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. lapkričio 24 d. įsakymas Nr. ISAK-3219. Prieiga per internetą: <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=119889>
 11. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas. Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-627 (Lietuvos Respublios švietimo ir ministro 2011 m. birželio 7 d. įsakymo Nr. V- 1009 redakcija). Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/ugdymas/ikimokyklinis.htm>
 12. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, 2012. Prieiga per internetą: www.Lietuva2030.lt
 13. Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. vasario 25 d. įsakymu (Nr. ISAK-256).
 14. Valstybinė švietimo 2012 – 2022 metų strategija. Projektas, 2012.
 15. Valstybinė švietimo 2013 – 2022 metų strategija. Projektas, 2012. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/uploads/documents/Veikla_strategija/VSS%20Seimui_2012-09-19.pdf